

Ministarstvo
ekonomskog
razvoja i turizma

**PROGRAM ZA UNAPREĐENJE KONKURENTNOSTI PRIVREDE
ZA 2023. GODINU**

Podgorica, mart 2023. godine

SADRŽAJ

LISTA TERMINA I SKRAĆENICA:	3
UVOD	5
1. OPIS STANJA	6
2. PRIORITETI ZA RAZVOJ	8
3. CILJEVI PROGRAMA	9
4. PREDMET PROGRAMA	10
5. USKLAĐENOST PROGRAMA SA STRATEŠKIM DOKUMENTIMA	10
6. FINANSIJSKI OKVIR	11
7. PROCEDURA SPROVOĐENJA PROGRAMA	12
7.1. Raspisivanje Javnog poziva.....	12
7.2. Opšti uslovi za učešće.....	12
7.3. Opravdani troškovi podrške	14
7.4. Podnošenje prijava i potrebna dokumentacija	15
7.5. Razmatranje podnešenih prijava	16
8. PRAĆENJE SPROVOĐENJA PROGRAMA	17
9. NAČIN IZVJEŠTAVANJA I EVALUACIJE	18
PROGRAMSKA LINIJA ZA NABAVKU OPREMU VELIKE VRIJEDNOSTI	19
PROGRAMSKA LINIJA ZA PODRŠKU MALIM ULAGANJIMA	23
PROGRAMSKA LINIJA - VAUČERI ZA ŽENE I MLADE U BIZNISU	26
PROGRAMSKA LINIJA ZA PODRŠKU DIGITALIZACIJI	30
PROGRAMSKA LINIJA ZA PODSTICAJ CIRKULARNE EKONOMIJE	35
PROGRAMSKA LINIJA ZA PODRŠKU INTERNACIONALIZACIJI	42
PROGRAMSKA LINIJA ZA UNAPREĐENJE MARKETINGA	47
PROGRAMSKA LINIJA ZA PRUŽANJE MENTORING USLUGA	49
PROGRAMSKA LINIJA ZA POČETNIKE U BIZNISU	54

Lista termina i skraćenica:

Digitalizacija	Korišćenje modernih tehnologija kako bi se postojeći biznis transformisao i prilagodio zahtjevima tržišta, okrenut potrebama korisnika
Internacionalizacija	Širenje na nova tržišta uz prisustvo i predstavljanje na inostranim sajmovima, plasiranje određenog proizvoda ili usluge na novo tržište, učestvovanje na raznim međunarodnim događajima, konferencijama i poslovnim susretima
IRFCG	Investiciono razvojni fond Crne Gore A.D.
Javni poziv	Javni poziv za sufinansiranje programskih aktivnosti
Komisija	Komisija za pregled i ocjenu prijava
Konsultantska usluga	Savjetovanje, usmjeravanje ili pružanje operativne pomoći preduzećima u realizaciji planirane aktivnosti
JLS	Jedinice lokalne samouprave
Mala preduzeća	Pravna lica koja ispunjavaju dva od sledeća tri kriterijuma: - prosječan broj zaposlenih u poslovnoj godini je veći od 10 a manji od 50; - ukupan prihod na godišnjem nivou je veći od 700.000 € a manji od 8.000.000 €; - ukupna aktiva je veća od 350.000 € a manja od 4.000.000 €
Mentoring	Skup usluga koje stručno lice-mentor sprovodi u direktnom kontaktu i radu sa osnivačem i /ili odgovornim licem privrednog subjekta
Mikro preduzeća	Pravna lica koja ispunjavaju dva od sledeća tri kriterijuma: - prosječan broj zaposlenih u poslovnoj godini nije veći od 10; - ukupan prihod na godišnjem nivou ne prelazi 700.000 €; - ukupna aktiva ne prelazi 350.000 €
MSP	Mala i srednja preduzeća
MMSP	Mikro, mala i srednja preduzeća
Opravdani troškovi	Opravdani troškovi su troškovi definisani pojedinačnim programskim linijama
Oprema	Oprema su mašine, odnosno sredstva za proizvodnju i obradu, namijenjena za profesionalnu upotrebu, kao i više funkcionalno nedjeljivih mašina, samostalnih mašina koje zajednički čine jedinstven proizvodni proces kao i specijalizovani alati i djelovi specijalizovanih mašina
PDV	Porez na dodatu vrijednost
Podnosilac prijave	Mikro, mala i srednja preduzeća, preduzetnici
Potpuna prijava	Prijava koja je podnijeta u skladu sa Javnim pozivom i uz koju su podnijeti svi potrebni dokumenti utvrđeni Programom
Programska linija	Programska aktivnost sa definisanim ciljnim grupama, specifičnim ciljevima i aktivnostima u okviru opredijeljenog budžeta
Program	Program za unapređenje konkurentnosti privrede
Projekat	Skup aktivnosti koje se realizuju da bi se postigli ciljevi u okviru predviđenog budžeta

Spoljni konsultant	Pravno lice koje pruža konsultantske usluge: konsultantske firme, naučno-istraživačke ustanove, naučno-tehnološki parkovi, centri izvrsnosti, inovaciono-preduzetnički centri i poslovni inkubatori
Srednja preduzeća	Pravna lica koja ispunjavaju dva od sledeća tri kriterijuma: - prosečan broj zaposlenih u poslovnoj godini veći od 50, a manji od 250; - ukupan prihod na godišnjem nivou je veći od 8.000.000 €, a manji od 40.000.000 €; - ukupna aktiva je veća od 4.000.000€, a manja od 20.000.000€
Ugovor o sufinansiranju	Ugovor o subvenciji kojim će se definisati međusobna prava i obaveze između podnosioca prijave kao korisnika i davaoca državne pomoći u daljem tekstu Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma.

UVOD

Vlada Crne Gore i Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma u čijoj nadležnosti su politike kreiranja i implementacije programa i mjera podrške sektoru mikro, malih, srednjih preduzeća i preduzetnika, u potpunosti je posvećeno daljem jačanju i razvoju ovog sektora, koji predstavlja jedan od ključnih stubova ubrzanog ekonomskog razvoja.

Vodeći računa o nepredvidljivosti kretanja na globalnom tržištu, i imajući u vidu činjenicu da se ekonomska aktivnost za veoma kratko vrijeme našla pod udarom dvije paralelne krize (Covid-19 i Ukrajinska kriza), Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma pažljivo je pratilo sva privredna dešavanja na međunarodnoj i domaćoj sceni, nastojeći da kreira programe podrške privredi koji će imati za cilj pokretanje i dalje snaženje privredne aktivnosti uz jačanje konkurentnosti domaćih proizvoda i usluga.

Trenutno stanje u crnogorskoj ekonomiji jasno ukazuje da postojeći ekonomski model nije održiv i da je potrebno raditi na diversifikaciji privrede, stvaranju ekonomije zasnovane na znanju i inovacijama, digitalnoj transformaciji biznisa, jačanju izvozne orijentisanosti i prelasku sa linealnog na cirkularni model poslovanja.

U cilju pokretanja i daljeg jačanja privredne aktivnosti, kroz osnivanje novih i podsticanje rasta i razvoja postojećih privrednih subjekata, ostvario bi se značajan doprinos bržem ekonomskom rastu Crne Gore, što bi trebalo da doprinese porastu investicija i konkurentnosti domaće proizvodnje, otvaranju novih radnih mjesta i jačanju izvoznih i biznis performansi privrednih subjekata.

Kroz već uspostavljen i prepoznat mehanizam sveobuhvatne finansijsko-nefinansijske podrške sektoru MMSP, koji se dodatno unapređuje i nadograđuje iz godine u godinu, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma će i 2023. godinu posvetiti sprovođenju **Programa za unapređenje konkurentnosti privrede** sa ciljem daljeg snaženja privredne aktivnosti u dijelu jačeg podsticaja investicija kroz nabavku opreme velike i male vrijednosti, digitalne transformacije biznisa, prelaska sa linearnog na cirkularni model poslovanja, jačanja izvoznih potencijala privrednih subjekata, kao i podrške početnicima u biznisu uz obaveznu mentorsku podršku, kako bi se na najbolji mogući način zadovoljile potrebe crnogorske privrede.

Stremeći ka razvoju preduzetništva mladih i ekonomskom osnaživanju žena, posebne podsticajne finansijske i nefinansijske mjere podrške biće usmjerene ka ovim ciljnim grupama. Podsticajni mehanizmi će se ogledati, kako kroz Program u cjelini, tako i kroz posebnu programsku liniju - **Vaučeri za žene i mlade u biznisu**, kako bi se olakšalo poslovanje ovih ciljnih grupa, uslijed otežanog pristupa finansijskim sredstvima, nedostatka odgovarajuće kreditne istorije i mogućnosti obezbjeđenja odgovarajućeg kolaterala.

U okviru reformskih procesa i približavanja Crne Gore EU tržištu, i podsticaja internacionalizacije malih i srednjih preduzeća, podrška sprovođenju marketinških aktivnosti i primjena prava intelektualne svojine, predstavlja još jednu od novina ovogodišnjeg Programa.

Kao i ranijih godina, a sa ciljem smanjenja i eliminisanja administrativnih barijera, sami proces apliciranja će biti u potpunosti digitalizovan, kako bi se smanjili „suvišni“ koraci u podnošenju i obradi primljenih aplikacija, i kako bi se uspostavila brža i efikasnija elektronska komunikacija između aplikanta (privrednog subjekta) i obrađivača zahtjeva (Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma).

U cilju ostvarivanja postavljenih ekonomskih ciljeva, a poštujući preporuke EU u ovoj oblasti, vjerujemo da ćemo sprovođenjem konkretnijih mjera i aktivnosti, kroz široku lepezu programskih linija u okviru Programa za unapređenje konkurentnosti privrede za 2023. godinu, doprinijeti intenzivnijem razvoju crnogorske privrede i boljem pozicioniranju privrednih subjekata na ino tržištu.

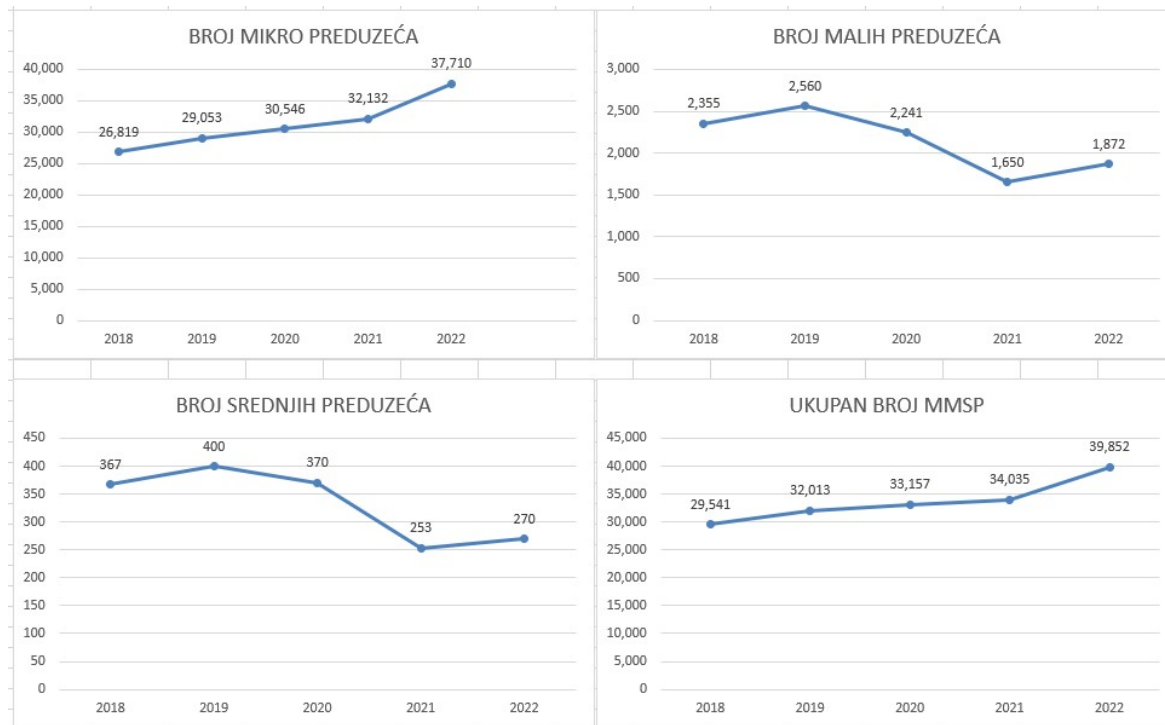
1. OPIS STANJA

Kratka analiza stanja sektora MMSP

Mikro, mala i srednja preduzeća, kao sektor koji čini najveći dio ukupnog broja preduzeća, u velikoj mjeri doprinose privrednom razvoju i konkurentnosti ekonomije i po svim relevantnim indikatorima, generalno bilježe dinamičan rast i razvoj.

Prema podacima Uprave prihoda i carina broj MMSP u 2022. godini iznosio je **39,852** što čini povećanje od **17,9%** u odnosu na 2021. godinu (34.035 preduzeća), odnosno 34,90% u odnosu na 2018. godinu (29,541 preduzeća).

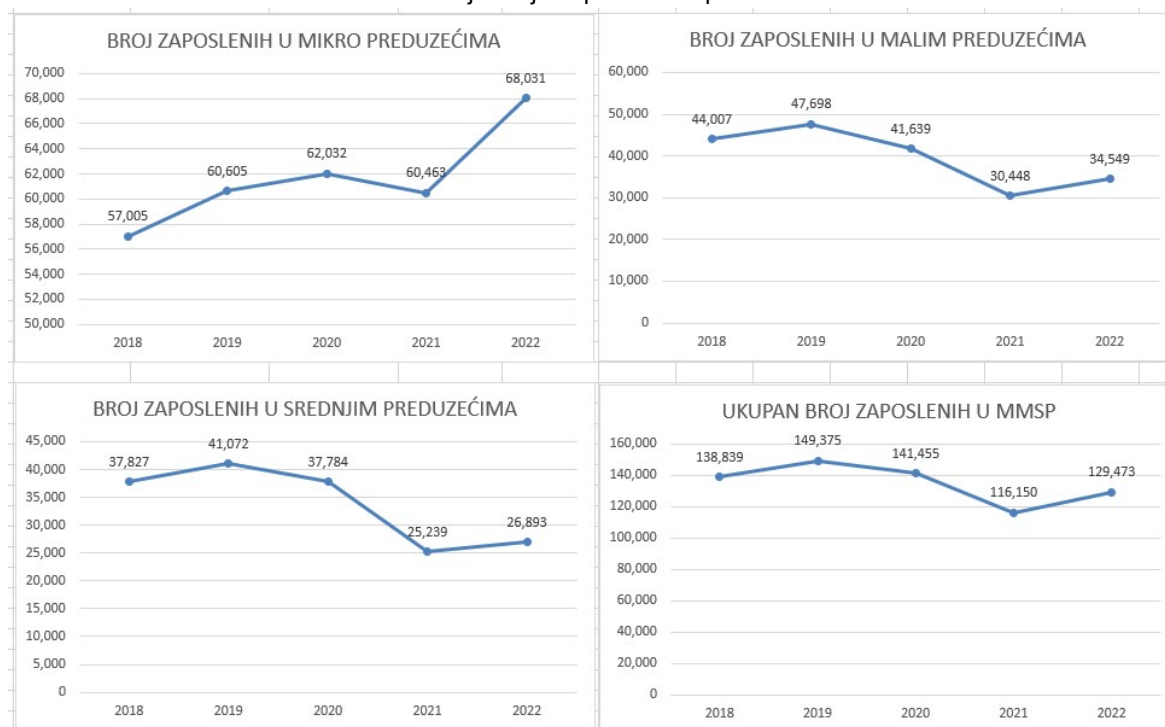
Grafik 1. Trend kretanja broja MMSP u periodu 2018-2022.

U ukupnoj strukturi MMSP, na kraju 2022. godine najviše je bilo registrovano mikro preduzeća 37,710, odnosno 94,63%, koja zapošljavaju 68,031 lica odnosno 52,54%, zatim malih preduzeća 1,872, odnosno 4,70%, koja zapošljavaju 34,549 lica, odnosno 26,68%, dok je broj srednjih preduzeća iznosio 270 odnosno 0,68% koja zapošljavaju 26,893 lica – 20,77%.

Posmatrano u kraćem vremenskom periodu, podaci Uprave prihoda i carina ukazuju da broj mikro, malih i srednjih preduzeća u periodu od 2018-2022. godine bilježi kontinuiran rast, tako da u 2022. godini imamo 34,90% više preduzeća u odnosu na 2018. godinu, dok je broj zaposlenih smanjen za 6,75%. U strukturi MMSP najviše posluju mikro preduzeća koja zapošljavaju 1-10 zaposlenih, a koja istovremeno bilježe najveći rast u periodu 2018-2022.godine i to za 40,61%, dok je broj malih i srednjih preduzeća smanjen, i to malih preduzeća za 20,51% a srednjih za 26,43%. Takođe, u istom periodu, rast broja zaposlenih zabilježen je samo u mikro preduzećima i to 19,34%, dok je u srednjim preduzećima smanjen za 28,91%, i malim za 21,49%.

Grafik 2. Trend kretanja broja zaposlenih u periodu 2018-2022.

U ukupnom broju zaposlenih MMSP učestvuju sa **57,87%** i u 2022. godini su zapošljavala **129,473 lica** (ukupan broj zaposlenih u CG 223,744¹ i to predstavlja povećanje broja zaposlenih od 9,90% u odnosu na 2021. godinu (ukupan broj zaposlenih u MMSP 116,150).

¹ Izvor: Monstat

2. PRIORITETI ZA RAZVOJ

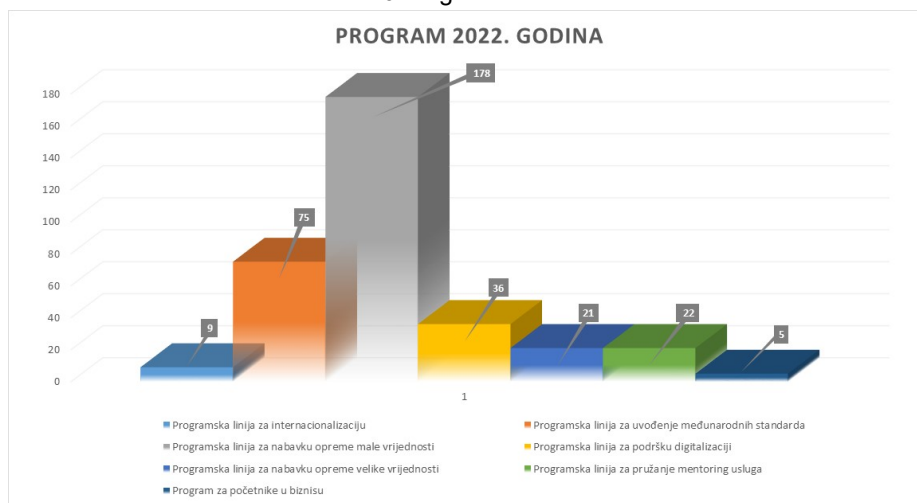
Dalji razvoj preduzetništva kroz pokretanje novih i stimulisanje rada postojećih biznisa, u fokusu je rada Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma i programa podrške privredi koje nadležno ministarstvo kreira i implementira.

Programom za unapređenje konkurentnosti privrede za 2023. godinu predviđeno je sprovođenje daljih mjera finansijske i nefinansijske podrške razvoju privrede, kako bi ista kroz podsticajne mehanizme mogla da doprinesu stvaranju dodatne vrijednosti u vidu proizvoda i usluga koji će biti dovoljno inovativni i konkurentni na domaćem i međunarodnom tržištu.

U odnosu na prethodno implementirani Program iz 2022. godine, Program za unapređenje konkurentnosti privrede za 2023. godinu obuhvata **devet programskih linija**: 7 programskih linija finansijske podrške i 2 programske linije nefinansijske podrške.

Program je dodatno obogaćen sa dvije nove programske linije finansijske podrške, koje se odnose na internacionalizaciju mikro, malih i srednjih preduzeća u dijelu jačanja marketinških aktivnosti preduzeća, kao i ekonomskog osnaživanja mladih i žena u biznisu, kroz posebne podsticajne mehanizme podrške. Preostalih sedam programskih linija su dodatno inovirane i unaprijeđene i u potpunosti prilagođene zahtjevima privrede.

Grafik 3. Broj podržanih privrednih subjekata kroz Program za unapređenje konkurentnosti privrede za 2022. godinu

Kako bi se podstakla razvojna komponenta biznisa i smanjile regionalne razlike, a istovremeno doprinijelo povećanju produktivnosti MMSP koja posluju u manje razvijenim opštinama Crne Gore, Programom su i ove godine predviđeni posebni intenziteti finansijske podrške usmjereni prvenstveno na **razvoj manje razvijenih opština**, shodno Indeksu razvijenosti jedinica lokalne samouprave.

Potpuno digitalizovan informacijski sistem biće u funkciji rasterećenja privrednih subjekata od momenta apliciranja do predaje zahtjeva za refundaciju, uz pribavljanje dijela neophodne dokumentacije po službenoj dužnosti, kako bi se doprinijelo smanjenu administrativnih barijera, a cjelokupan proces primanja i obrade podnešenih zahtjeva učinio što bržim i efikasnijim, što je bila praksa i prethodne dvije godine sprovođenja Programa.

Privrednim subjektima će biti na raspolaganju adekvatan vremenski period za apliciranje uz mogućnost prijavljivanja troškova koji su nastali od 1. januara 2023. godine², kako bi period potreban za započinjanje i realizaciju planirane aktivnosti, uzimajući u obzir i vrijeme potrebno za evaluaciju i odobrenje zahtjeva, kao i vrijeme potrebno za monitoring i isplatu odobrenih aplikacija bili racionalno iskorišćeni.

3. CILJEVI PROGRAMA

Opšti cilj Programa je podsticanje razvoja postojećih procesa, proizvoda i usluga, u cilju jačanja konkurentnosti i izvoznog potencijala MMSP kroz unapređenje produktivnosti i profitabilnosti, uz otvaranje novih radnih mjesta, kao i stimulisanje osnivanja novih privrednih subjekata.

Specifični ciljevi Programa su:

- podsticanje investicione aktivnosti kroz ulaganja u nabavku opreme velike i male vrijednosti;
- podsticanje razvoja preduzetništva kod žena i mladih kroz posebne podsticajne mehanizme podrške;
- podizanje nivoa automatizacije poslovnih procesa, nivoa znanja upravljačkih i operativnih struktura kod MMSP kao rezultat digitalizacije poslovnih procesa;
- podsticaj transformacije poslovnih i tehnoloških procesa sa linalnog na cirkularni model poslovanja;
- povećanje internacionalizacije MMSP kroz nastupe na međunarodnim sajmovima i sprovođenje marketinških aktivnosti namijenjene za preduzeća koja imaju ostvareno izvozno poslovanje;
- pružanje mentoring usluga za prevazilaženja trenutne situacije i nalaženje najpovoljnijih rješenja za buduće poslovanje kroz dijagnozu, pripremu razvojnih planova, savjetovanje i uspostavljanje poslovne saradnje;
- podrška početnicima u biznisu kroz osnivanje novih preduzeća i animiranje specifičnih ciljnih grupa – mladih ljudi, žena, studenata, lica sa invaliditetom, nezaposlenih lica za započinjanje biznisa i stimulisanje njihove inovativnosti i kreativnosti i podsticanje daljeg rasta i razvoja MMSP.

² Ne odnosi se na Programsku liniju-Vaučeri za žene i mlade u biznisu, Programsku liniju za pružanje mentoring usluga i Programsku liniju za početnike u biznisu.

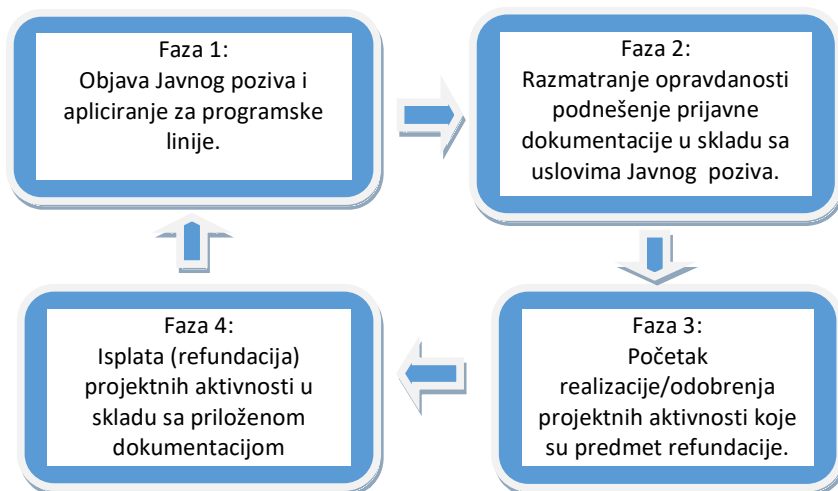
4. PREDMET PROGRAMA

Programom za unapređenje konkurentnosti privrede za 2023. godinu predviđeno je sprovođenje devet programskih linija podrške:

1. Programska linija za nabavku opreme velike vrijednosti;
2. Programska linija za podršku malim ulaganjima;
3. Programska linija za podršku digitalizaciji;
4. Programska linija za podsticaj cirkularne ekonomije;
5. Programska linija za podršku internacionalizaciji;
6. Programska linija za unapređenje marketinga;
7. Programska linija - Vaučeri za žene i mlade u biznisu;
8. Programska linija za početnike u biznisu;
9. Programska linija za pružanje mentoring usluga;

Program za unapređenje konkurentnosti privrede se sprovodi u četiri međusobno povezane faze, što je detaljno objašnjeno u nastavku:

Grafik 4. Faze u realizaciji Programa

5. USKLAĐENOST PROGRAMA SA STRATEŠKIM DOKUMENTIMA

U kontekstu uspostavljanja stabilne i konkurentne privrede, razvoj Programa za unapređenje konkurentnosti privrede za 2023. utemeljenje je našao u krovnim nacionalnim dokumentima, koji su dati u nastavku:

- **Industrijska politika Crne Gore 2019-2023**, teži povećanju konkurentnosti crnogorske ekonomije fokusirajući se na razvoj industrijskog sektora. Kroz realizaciju različitih mjera podstiče uspostavljanje zdravog poslovnog ambijenta za modernizaciju industrije, podsticajem inovacija i razvojem preduzetništva, kroz povećanje produktivnosti i zaposlenosti, kao i bolji pristup domaćem i međunarodnom tržištu u smislu pojednostavljenja procedura za trgovinu.
- **Strategija pametne specijalizacije Crne Gore 2019-2024**, sa prioritarnim oblastima sa najvećim potencijalom za ekonomski razvoj, gdje je prepoznato da se razvoj zdrave investicione politike i konkurentna ekonomija temelji na znanju i resursima koji treba da budu valorizovani, kroz povezane prioritete. Kao ključni strateški prioriteti i ciljana područja razvoja prepoznati su: održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti ishrane; energija i održivo okruženje; održivi i zdravstveni turizam.

- **Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030**, koja posebno inicira podsticaj konkurentnosti uslovljenu transformacijom poslovnog sektora kroz proces „ozelenjavanja“ postojećih radnih mjesta, što je prepoznato u okviru strateškog cilja 4.4.7. Povećati nivo konkurentnosti crnogorske ekonomije za održivi razvoj i zelena radna mjesta.
- **Strategija razvoja ženskog preduzetništva Crne Gore 2021-2024** kroz definisani okvir, strateške ciljeve, mjere podrške uspostavlja osnove za efikasnu implementaciji politike u cilju jačanja konkurentnosti ženskog preduzetništva i efektivne javne politike koja promovise i podržava žensko preduzetništvo.

Strategija za cjeloživotno preduzetničko učenje Crne Gore 2020-2024 daje značaj konceptu razvoja konkurentnosti kroz razvoj i implementaciju programa za podsticanje preduzetništva u ključnim sektorima (IT, zelena ekonomija, digitalna ekonomija, kreativne industrije itd.). Imajući u vidu obuhvat i kompleksnost ove oblasti, pored nacionalnih krovnih dokumenata, osnov za definisanje politika i mjera za jačanje konkurentnosti MMSP uključuje i ključne politike za primjenu najboljih praksi u Evropskoj uniji, kao što je nova **Industrijska strategija za globalno konkurentnu, zelenu i digitalnu Evropu**.

Dodatno, razmatrane su druge EU politike razvoja u cilju podsticaja inkluzivnog ekonomskog razvoja, kao što su: **Digitalna agenda za Zapadni Balkan, Zelena agenda 2030, Strategija razvoja Jugoistočne Evrope 2020-2030**, kao i prateća dokumenta za razvoj MMSP, koja podrazumijevaju da se u središte svih budućih privrednih aktivnosti stavi održivi razvoj, štednja resursa, zaštita prirode, odnosno da se postigne sinergijski efektivan balans između privrednog razvoja i očuvanja životne sredine. Kao veoma značajan strateški dokument za dalji pravac razvoja privrede Crne Gore, razmatran je i **Akt o malim preduzećima**, dokument koji prati ostvarenost politika razvoja malih i srednjih preduzeća na Zapadnom Balkanu i Turskoj.

Program za unapređenje konkurentnosti privrede predstavlja državnu pomoć u smislu člana 2. Zakona o kontroli državne pomoći („Službeni list Crne Gore“ br.12/18) i Pravilnika o listi pravila državne pomoći – Prilog 7a.

6. FINANSIJSKI OKVIR

Ukupan budžet opredijeljen za realizaciju Programa za unapređenje konkurentnosti privrede za 2023. godinu je **3.000.000,00€**, dok su pojedinačni, specifični uslovi, kao i način i dinamika dodjele podrške definisani pojedinačnim programskim linijama.

U skladu sa interesovanjem i prijavama korisnika Programa, odnosno interesovanjem za pojedine programske linije, a na osnovu iskustva u realizaciji programa iz ranijih godina omogućiće se preusmjeravanje budžeta programskih linija u iznosu do 50%, s tim da pojedinačna programska linija ne može premašiti iznos od 70% ukupno odobrenog budžeta cijelog Programa.

Razlog za omogućavanje preraspodjele je definisan na osnovu nemogućnosti predviđanja obima interesovanja za pojedine programske linije, te bi na taj način odgovorili zahtjevima privrede, i podržali one djelatnosti i vrste poslovanja za koje budu iskazali najviše potrebe u cilju jačanja njihove konkurentnosti i produktivnosti.

7. PROCEDURA SPROVOĐENJA PROGRAMA

7.1. Raspisivanje Javnog poziva

Nakon usvajanja Programa od strane Vlade Crne Gore, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma će raspisati Javni poziv za učešće u Programu i pojedinačnim programskim linijama koji sadrži osnovne informacije, uslove za podnošenje prijave, način podnošenja prijave, rokove i ostale relevantne informacije.

Javni poziv se sprovodi kao otvoreni postupak s krajnjim rokom dostavljanja prijave za učešće od strane privrednih subjekata **do 30. septembra 2023. godine do 15:00h**, osim ukoliko drugačije nije definisano pojedinačnom programskom linijom. Podnosioci zahtjeva za koje je donijeta odluka o odobrenju pomoći, u obavezi su da dostave finalni izvještaj o realizovanoj aktivnosti sa pratećom dokaznom dokumentacijom do roka definisanog pojedinačnom programskom linijom. Nakon sprovedenog monitoringa, za programske linije za koje je isti predviđen, Komisija predlaže Rješenje o refundaciji opravdanih troškova.

U slučaju potrebe za obustavljanjem ili zatvaranjem Poziva prije nego što je predviđeno, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma će objaviti informaciju na web adresi Ministarstva, u kojoj će navesti razloge.

7.2. Opšti uslovi za učešće

Pravo učešća u Programu, odnosno programskim linijama imaju mikro, mala, srednja preduzeća i preduzetnici registrovani u skladu sa Zakonom o privrednim društvima ("Službeni list Crne Gore", broj 65/20), Uredbom o bližim kriterijumima, uslovima i načinu dodjele državne pomoći („Službeni list Crne Gore“, broj 27/2010, 34/2011 i 16/14) i Zakonom o računovodstvu („Sl. list Crne Gore“, broj 145/21) i koja zadovoljavaju sljedeće uslove:

- Posluju 100% u privatnom vlasništvu, isključujući off shore kompanije;
- Imaju sjedište na teritoriji Crne Gore;
- Registrovani su u Centralnom registru privrednih subjekata;
- Imaju šifru osnovne djelatnosti pod kojom je privredni subjekat prijavljen u CRPS na dan 31. decembar 2022. godine;
- Imaju predate zvanične finansijske izvještaje za 2022. godinu u zakonski predviđenom roku ili im je Rješenjem Uprave prihoda i carina odobren produžetak roka za predaju finansijskih izvještaja³.
- Za aplikante koji nisu u obavezi da sastavljaju finansijske izvještaje, potrebno je da je preduzetnik, koji plaća poreze i doprinose po stvarnom dohotku ili u paušalnom iznosu, podnio GPPFL obrazac za 2022. godinu, odnosno ZPO obrazac za 2023. godinu;
- Redovno izvršavaju obaveze plaćanja poreza i doprinosa na lična primanja, poreza na dobit pravnih lica i poreza na dodatu vrijednost, odnosno redovno izmiruju reprogramirane poreske obaveze, shodno Zakonu o reprogramu poreskih potraživanja⁴("Sl. list CG", broj 83/16), Uredbi o uslovima za odlaganje naplate poreskih i neporeskih potraživanja ("Sl. list CG", broj 57/18) i Uredbi o uslovima za odlaganje naplate dospjelih poreskih i neporeskih potraživanja ("Sl. list CG", broj 27/2020, 50/2020, 015/2021)⁵;
- Za iste aktivnosti nijesu koristili sredstva finansijske pomoći iz državnog i/ili lokalnog budžeta ili međunarodnih institucija/programa i drugih donatora u poslednje 3 godine;
- Nijesu u obavezi povraćaja nezakonito primljene državne pomoći;
- Nijesu u postupku stečaja ili likvidacije;

³ Ne odnosi se na Programsku liniju za početnike u biznisu

⁴ Ne odnosi se na Programsku liniju za početnike u biznisu. Provjera izmirenja poreskih dugovanja će se vršiti od strane IRF-a u momentu donošenja odluke o odobrenju kreditnih sredstava a u skladu sa poslovnim politikom IRF-a.

⁵ Poreski obveznici koji imaju rješenja o preusmjeru sredstava na jedinstveni račun, a ista još uvijek nisu realizovana na analitičkoj evidenciji obveznika, smatraju se redovnim poreskim obveznicima.

- Čiji osnivač i / ili odgovorno lice se ne nalazi u kaznenoj evidenciji Ministarstva pravde.
- Nisu u finansijskim poteškoćama⁶ (u smislu Uredbe o opštem zajedničkom izuzeću) u skladu sa pravilima o dodjeli državne pomoći.
- U slučaju da privredno društvo i osnivač društva imaju učešće veće od 20% u vlasničkoj strukturi drugog privrednog subjekta (povezana lica)⁷, ne mogu aplicirati sa oba privredna društva na istu programsku liniju.

Programom **nisu obuhvaćene** djelatnosti na osnovu klasifikacije djelatnosti u okviru sljedećih sektora:

SEKTOR A: POLJOPRIVREDA, ŠUMARSTVO I RIBARSTVO;
SEKTOR D: SNABDIJEVANJE ELEKTRIČNOM ENERGIJOM, GASOM, PAROM I KLIMATIZACIJA
SEKTOR G: TRGOVINA NA VELIKO I TRGOVINA NA MALO I POPRAVKA VOZILA I MOTOCIKALA;
SEKTOR K: FINANSIJSKE DJELATNOSTI I DJELATNOST OSIGURANJA;
SEKTOR O: DRŽAVNA UPRAVA I ODBRANA I OBAVEZNO SOCIJALNO OSIGURANJE
SEKTOR T: DJELATNOST DOMAĆINSTVA KAO POSLODAVCA; DJELATNOST DOMAĆINSTVA KOJA PROIZVODE ROBU I USLUGE ZA SOPSTVENE POTREBE;
SEKTOR U: DJELATNOST EKSTERITORIJALNIH ORGANIZACIJA I TIJELA.

U okviru djelatnosti obuhvaćenih Programom, i navedenih sektora, napomena da je u okviru programske linije za nabavku opreme velike vrijednosti **isključena i sljedeća djelatnost:**

Sektor I – Usluge smještaja i ishrane

Detaljan spisak dozvoljenih šifri djelatnosti u okviru podržanih sektora biće sastavni dio Anex-a Programa.

U okviru podržanih djelatnosti, troškovi koji se odnose na izgradnju gotovih stambeno-poslovnih jedinica, nabavku putničkih/teretnih/komercijalnih vozila, kao i iznajmljivanje/zakupa materijalnih dobara **nijesu predmet sufinansiranja.**

Takođe, troškovi koji se direktno odnose na proizvodnju i distribuciju proizvoda (troškovi izrade proizvoda, transportni troškovi, troškovi kapitalnih investicija, troškovi administracije, amortizacije) osiguranja, kursnih razlika, plaćanje zaostalih obaveza, kamata, poreza, taksi, rata za otplatu kredita i sl., bankarski troškovi, komisiona plaćanja, i slični troškovi koji se odnose na sprovođenje ugovora, plaćanje provizija, bilo koji vid ličnih troškova i sl. **nijesu obuhvaćeni ovim Programom.**

Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma će u skladu sa pravnim oblikom registracije aplikanta sljedeće dokaze obezbijediti po službenoj dužnosti:

- Izvod iz Centralnog registra privrednih subjekata;
- Potvrdu o plaćenim porezima i doprinosima ili reprogramu obaveza, zaključno sa prethodnim mjesecom, u odnosu na mjesec predaje dokumentacije za refundaciju troškova;
- Potvrdu da se osnivač i/ili odgovorno lice ne nalazi u kaznenoj evidenciji Ministarstva pravde.

⁶ 1. U slučaju društva sa ograničenom odgovornošću ako je više od polovine njegovog upisanog osnovnog kapitala izgubljeno zbog akumuliranih gubitaka. To se događa kada se odbijanjem akumuliranih gubitaka od rezervi (i svih drugih elemenata koji se generalno smatraju dijelom sopstvenih sredstava društva) dobije negativan kumulativni iznos koji prelazi polovinu upisanog osnovnog kapitala.

2. U slučaju društva u kojem barem neki članovi imaju neograničenu odgovornost za dug društva : ako je više od polovine njegovog kapitala prikazanog u finansijskim izvještajima društva izgubljeno zbog akumuliranih gubitaka.

3. Ako je privredno društvo predmet opšteg postupka zbog insolventnosti ili ispunjava kriterijume u skladu sa domaćim pravom da se protiv njega na zahtjev povjerilaca pokrene opšti postupak zbog insolventnosti.

4. U slučaju privrednog društva koje nije MSP ako je tokom posljednje dvije godine:

i. odnos knjigovodstvenog duga prema kapitalu privrednog društva bio veći od 7,5 i

ii. EBITDA koeficijent pokriva kamata privrednog društva bio niži od 1,0.

⁷ Zakon o privrednim društvima ("Službeni list Crne Gore", broj 65/20, član 32);

Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma će izvršiti provjeru eventualne kumulacije državne pomoći i dodjele ostalih subvencija po istom osnovu.

Intenzitet državne pomoći programskih linija će se usmjeravati poštujući princip kumulacije, odnosno zajedno sa ostalom pomoći koju dodjeljuje institucije sa državnog i lokalnog nivoa: **do 70% za mikro i mala preduzeća, do 60% za srednja preduzeća, do 80% za preduzeća u kojima osobe ženskog pola i/ili starosti do 35 godina učestvuju u vlasničkoj strukturi minimum 50%.**

Apliciranje u okviru pojedinačnih programskih linija podrazumijeva da privredni subjekat ne može po istom investicionom projektu aplicirati kod više javnih institucija, u skladu sa Zakonom o kontroli državne pomoći.

Za privredne subjekte koji su registrovani i obavljaju djelatnost u jedinicama lokalnih samouprava (JLS) sa indeksom razvijenosti do 100%⁸ primjenjivaće se podrška koja uvažava regionalni aspekt i razvrstavanje jedinica JLS prema stepenu razvijenosti⁹. Uvećani procenat bespovratne podrške biće definisan svakom pojedinačnom programskom linijom sa privredne subjekte koji posluju u sljedećim opštinama: Petnjica, Andrijevića, Gusinje, Plav, Rožaje, Tuzi, Berane, Bijelo Polje, Šavnik, Mojkovac, Kolašin, Pljevlja, Plužine, Ulcinj, Bar, Žabljak, Cetinje, Nikšić, Danilovgrad.

Uslov je da u posljednjih šest mjeseci do dana objavljivanja Javnog poziva nije bilo promjena u strukturi vlasništva, kao i u promjeni adrese sjedišta Društva u okviru druge JLS kojim bi se obezbijedio uvećani iznos podrške.

Za privredne subjekte koji posluju u jedinicama lokalne samouprave čiji je indeks razvijenosti iznad 100%, nema uvećanja procenta podrške bespovratnih sredstava.

7.3. Opravnani troškovi podrške

Opravnani troškovi Programa za unapređenje konkurentnosti privrede za 2023. godinu su troškovi koji su realizovani od strane preduzeća pod uslovom:

- Da su u skladu sa opravdanim troškovima podrške koji su specificirani u okviru svake pojedinačne programske linije;
- Da su navedeni u ponudi/fakturi i/ili ugovoru;
- Da su mjerljivi i da se evidentiraju prema važećim računovodstvenim standardima;
- Da su u skladu sa zahtjevima finansijskog upravljanja, posebno u pogledu ekonomičnosti i efikasnosti.

Mjere sadržane u programskim linijama ispunjavaju kriterijume člana 14 Priloga 7a – Regulative Komisije (EU) br. 651/2014 od 17. juna 2014. godine o proglašavanju određenih kategorija pomoći spojivim sa unutrašnjim tržištem u primjeni članova 107. i 108. Ugovora, Pravilnika o listi pravila državne pomoći ("Sl.list Crne Gore" br. 35/14, 02/15 i 38/15), pa su saglasne sa članovima 6 i 7 Zakona.

Ukoliko se radi o novoosnovanom privrednom subjektu, dodjeljuje se pomoć male vrijednosti (de minimis pomoći) u skladu sa Uredbom Komisije EU br. 1407/2013 od 18. decembra 2013. godine o primjeni čl. 107 i 108 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije na pomoći male vrijednosti (de minimis pomoći) (32013R1407, SL L 352, 24.12.2013, str. 1-8), sadržane u Pravilniku o listi pravila državne pomoći ("Sl.list Crne Gore" br. 35/14, 02/15,

⁸ Indeks razvijenosti u skladu sa Pravilnikom o utvrđivanju stepena razvijenosti jedinice lokalne samouprave (Sl.list CG 077/19, 113/20,151/22);

⁹ Zakon o regionalnom razvoju (Sl.list Cg 20/11 i 20/15 i 47/19)

38/15, 020/16, 033/20, 038/20, 053/20, 098/20, 130/20, 044/21, 107/21 i 131/21) pri čemu se podrazumijeva da iznos de minimis državne pomoći koji se dodjeljuje pojedinačnom korisniku ne smije preći 200.000, 00€ u trogodišnjem fiskalnom periodu.

7.4. Podnošenje prijava i potrebna dokumentacija

Prijavna dokumentacija za učešće u Programu i pojedinačno definisanim Programskim linijama će biti objavljena na web stranici Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma, www.gov.me/mek. Takođe, sve informacije i stručna pomoć vezana za programske linije, način apliciranja i potrebna dokumentacija mogu se dobiti putem e-mail adresa nosilaca pojedinačnih programskih linija i putem kontakt forme na portalu <https://biznis.gov.me> za svaku pojedinačnu liniju.

Podnošenje prijava i prateće dokumentacije vršiće se preko online aplikacije na adresi <https://programi.gov.me>, gdje će biti dostupno korisničko uputstvo o načinu apliciranja, a koje će se naći i na web stranicama Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma www.gov.me/mek i <https://biznis.gov.me>. U slučaju nastanka tehničkih problema na radu Platforme za podnošenje prijava i zahtjeva za refundaciju, prijem istih će se vršiti na arhivi Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma o čemu će aplikanti biti obaviješteni na web stranici www.gov.me/mek.

Krajnji rok za dostavljanje prijava/zahtjeva od strane privrednih subjekata je **30. septembar 2023. godine do 15:00h**, dok je krajnji rok za podnošenje finalnih izvještaja/ zahtjeva za refundaciju odobrenih aktivnosti **1. novembar 2023. godine do 15:00h**, osim ukoliko nije drugačije definisano u okviru pojedinačne Programske linije.

Prijavna dokumentacija:

Nakon izbora programske linije (i odgovarajuće komponente/i) aplikant pristupa popunjavanju **elektronskih obrazaca** koji čine dio obavezne opšte dokumentacije za sve programske linije:

1. Prijavni formular;
2. Izjava preduzetnika/privrednog društva o prihvatanju uslova Programa;
3. Izjava o povezanim licima;
4. Obrazac kojim se potvrđuje da preduzeće nije u finansijskim poteškoćama u smislu Uredbe o opštem zajedničkom izuzeću;

Nakon popunjavanja elektronskog prijavnog formulara i čekiranja saglasnosti na preostala tri elektronska formulara, aplikant kroz poseban obrazac potpisuje i dostavlja saglasnost na sve navedeno.

Zavisno od programske linije za koju se aplicira, prilikom predaje zahtjeva dostavlja se i dodatna dokumentacija (ponude/fakture/izvodi iz banke i sl.), koja će se takođe elektronski podnositi. Svaka pojedinačna programska linija definiše potrebnu dodatnu dokumentaciju koju je potrebno dostaviti, kao i dokumentaciju koja je potrebna za refundaciju sredstava.

Napomena:

- Dostavljene ponude/profakture/fakture moraju sadržati jasno definisan predmet nabavke/usluge, rok isporuke/realizacije i cijenu proizvoda/usluge izraženu u EUR i iskazanim PDV-om (ako su izdate na teritoriji Crne Gore).
- Ponude/profakture/fakture izdate na ino jeziku, moraju biti prevedene na crnogorski jezik i ovjerene od strane preduzeća aplikanta.

- Prihvatljive su samo fakture/ugovori izdate u periodu od 1. januara do 1. novembra 2023. godine, osim ukoliko pojedinačnom Programskom linijom nije drugačije određeno.
- Sve fakture izdate od isporučioaca proizvoda/opreme moraju biti plaćene sa računa preduzeća korisnika finansijske pomoći.

Ponude, predračuni, kompenzacija, cesija, faktoring i ostali modeli ustupanja potraživanja ne predstavljaju prihvatljiv dokaz o trošenju sredstava.

Aplikant mora voditi računa o tome da troškovi nabavke predmetne opreme/usluge moraju biti realni i u skladu sa tržišnim cijenama. Komisija zadržava pravo da umanja iznos prijavljenih troškova za refundaciju ukoliko isti nijesu u skladu sa opravdanim troškovima i definisanim rokovima, ili ima pravo da zahtjev odbaci.

Preduzeće je u obavezi da samostalno odabere pružaoca usluge odnosno dobavljača opreme za realizaciju navedene aktivnosti. **Pružalac usluge/dobavljač opreme ne može biti fizičko lice, već samo pravno lice i registrovani preduzetnici. Promjena pružaoca usluge/dobavljača nije dozvoljena. U slučaju da preduzeće poslije zaključenja Ugovora o sufinansiranju izvrši promjenu pružaoca usluge/dobavljača, dostavlja pisani zahtjev Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma uz dokaznu dokumentaciju o razlozima promjene pružaoca usluge/dobavljača. Komisija zadržava pravo odlučivanja o razlozima svakog pojedinačno dostavljenog zahtjeva.**

Privredni subjekti (uključujući povezana lica) mogu aplicirati najviše za tri Programske linije u okviru Programa, kao i u okviru više komponenti pojedinačnih programskih linija, s tim da privredni subjekat i sa njim povezano lice ne mogu istovremeno biti korisnici i pružaoci usluga/dobavljači opreme u okviru iste programske linije, osim za Programsku liniju za podršku internacionalizaciji.

Privredni subjekt ne može biti istovremeno korisnik sredstava u okviru Programske linije za podršku malim ulaganjima i Programske linije- Vaučeri za žene i mlade u biznisu, u istoj kalendarskoj godini.

Ukoliko se provjerom utvrdi da su u Prijavnom formularu dati neistiniti podaci ili da priložena dokumentacija nije validna i u skladu sa uslovima Javnog poziva, privrednom subjektu se oduzima pravo učešća na Javnim pozivima Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma za period od narednih 5 godina.

7.5. Razmatranje podnešenih prijava

U cilju implementacije i praćenja realizacije Programa, za svaku programsku liniju Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma formiraće Komisiju koja vrši administrativnu provjeru primljenih prijava, pribavlja dodatne podatke/dokumentaciju po službenoj dužnosti, obrađuje dostavljene prijave, i predlaže donošenje odluke o odobrenju/odbijanju prijava.

U razmatranje uzeće se prijave koje sadrže potpunu dokumentaciju i ispunjavaju uslove Javnog poziva. Komisija zadržava pravo da provjeri tačnost navedenih podataka za koje ovlašćeno lice podnosi pisanu izjavu i omogući podnosiocu iste da ih u roku od 7 dana (od dana utvrđivanja nedostatka¹⁰ prijave) otkloni. Komisija zadržava pravo da evidentira neprihvatljive troškove i iste isključi iz predloga za refundaciju sredstava, ukoliko isti nijesu u skladu sa opravdanim troškovima.

¹⁰ dopuna potrebne projektne dokumentacije i otklanjanje tehničkih nedostataka; izmirivanje poreskih obaveza uz dostavljanje dokazne dokumentacije, kao i druge dokumentacije za koju se utvrdi kao neophodna.

Podnosioci zahtjeva će biti obaviješteni putem notifikacije koju budu primili kroz elektronski sistem o odobrenju/odbijanju prijave. U slučaju pozitivnog rješavanja prijave, a po osnovu priložene dokumentacije, podnosilac prijave pristupa potpisivanju Ugovora o sufinansiranju sa Ministarstvom ekonomskog razvoja i turizma, kojim se definišu međusobna prava i obaveze između podnosioca zahtjeva kao potencijalnog korisnika i davaoca državne pomoći, osim ukoliko drugačije nije definisano pojedinačnom programskom linijom. Takođe, Ugovorom se definišu i rokovi do kada podnosilac prijave kao potencijalni korisnik državne pomoći treba da izvrši projektne aktivnosti koje su odobrene od strane Komisije, kao i do kada da dostavi sve ostale neophodne dokaze. Isplata će se vršiti naknadno po principu refundacije, nakon sprovedenog monitoringa za programske linije u okviru kojih je isti predviđen, a pošto je projektna aktivnost u potpunosti realizovana i za koju je dostavljena kompletna dokumentacija o realizaciji, kao i dokaz o utrošku sredstava, osim ukoliko nije drugačije definisano u okviru pojedinačne Programske linije.

Komisija razmatra zahtjeve po **redoslijedu prispjeca**. Za pozitivno riješene zahtjeve, donijeeće se Rješenje kojim će se odobriti isplata finansijske pomoći. Ukoliko dostavljena dokazna dokumentacija nakon završetka aktivnosti nije u skladu sa opravdanim troškovima, Ministarstvo neće izvršiti isplatu, o čemu će donijeti rješenje kojim će se odbiti zahtjev za refundaciju sredstava.

Komisija zadržava pravo da odlučuje i o svim drugim pitanjima koja nijesu definisana Programom.

Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma zadržava pravo da Javni poziv zaključi i prije roka, 30. septembra 2023. godine o čemu će se objaviti informacija na zvaničnoj web stranici Ministarstva.

8. PRAĆENJE SPROVOĐENJA PROGRAMA

Privredni subjekat koji se prijavio za podršku u okviru Programa za unapređenje konkurentnosti privrede za 2023. godinu, u obavezi je da, nakon procesa administrativne provjere prijave i ispunjenosti uslova Javnog poziva kao i provjere validnosti obavezne dokumentacije, omogući sprovođenje monitoringa od strane Komisije Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma na licu mjesta, uz pripremu Izvještaja o namjenskoj kontroli trošenja sredstava, a za one programske linije u okviru kojih je isti predviđen.

Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma, prije donošenja odluke o refundaciji, obavlja obavezan monitoring neposrednim uvidom na lokaciji poslovnih objekata podnosioca prijave, osim ako procedura sprovođenja programske linije isto onemogućava, kako bi se utvrdila funkcionalnost nabavljene opreme. Privredni subjekat dužan je da Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma i Agenciji za zaštitu konkurencije u svakoj fazi pripreme i realizacije aktivnosti koje su predmet podrške omogući namjensku kontrolu trošenja sredstava i uvid u finansijsku dokumentaciju, u periodu od tri godine od dana odobrenja bespovratne podrške.

Ukoliko se procesom monitoringa Komisije utvrdi da je Korisnik sredstava nenamjenski koristio sredstva dodijeljena za sprovođenje projekta ili ako Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma i Agenciji za zaštitu konkurencije ne omogući nadzor nad namjenskim korišćenjem sredstava u periodu od tri godine od dana odobrenja bespovratne podrške, Korisnik sredstava je dužan vratiti dodijeljena nenamjenski utrošena sredstva, u roku od 30 dana od dana prijema pisanog obavještenja Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma o obavezi vraćanja sredstava.

Također, ukoliko se utvrde i druge nepravilnosti u toku monitoringa, privrednom subjektu se oduzima pravo učešća na Javnim pozivima Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma za period od narednih 5 godina.

Privredni subjekt je u obavezi da na kraju svake godine, u periodu od tri godine, po zahtjevu Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma, od dana odobrenja sredstava, dostavlja izvještaje o efektima korišćenja sredstava finansijske / nefinansijske podrške (povećanje broja zaposlenih, proširenje asortimana, povećanje obima i vrijednosti prometa, povećanje produktivnosti, poboljšanje plasmana na inostrana tržišta, i sl.).

9. NAČIN IZVJEŠTAVANJA I EVALUACIJE

Izveštaj o realizaciji Programa će biti sastavni dio godišnjeg izvještaja o radu Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma, kao i izvještaja o realizaciji godišnjeg akcionog plana Strategije za razvoj MMSP za 2023. godinu. Ministarstvo može po potrebi sačinjavati periodične informacije o implementaciji pojedinačnih programskih linija.

Evaluacija Programa će se obavljati od strane eksternih konsultanata. U skladu sa prirodom dinamike realizacije dodijeljene podrške i očekivanih efekata, može obuhvatiti vremenski period nakon druge odnosno treće godine implementacije Programa za unapređenje konkurentnosti programa za 2023. godine.

10. PROMOCIJA

U cilju bolje vidljivosti i dalje promocije Programa za unapređenje konkurentnosti i dodjele subvencija od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma, svi korisnici državne pomoći su odgovorni za adekvatno promovisanje projektne aktivnosti podržane od Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma. **Podržane projekte aktivnosti koje se odnose na nabavku opreme treba da budu jasno obilježene da su ko-finansirane kroz Program za unapređenje konkurentnosti, što će biti predmet Ugovora o sufinansiranju potpisanog između Korisnika državne pomoći i Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma.**

PROGRAMSKA LINIJA ZA NABAVKU OPREMU VELIKE VRIJEDNOSTI

Uvod

Privredi Crne Gore su neophodna ulaganja i investicije, koji će unaprijediti nedovoljno razvijene oblasti iste, kao što je slučaj sa primarnim i sekundarnim sektorom. U skladu sa tim prepoznata je potreba za daljim unapređenjem konkretnih sektora crnogorske ekonomije kroz primjenu novih tehnologija, osavremenjavanje poslovnih procesa, kao i olakšanim poslovanjem u smislu skraćanja vremena, troška i procedura u obavljanju aktivnosti. Stoga, već duži vremenski period jasno je vidljiva opravdanost za kreiranjem programske linije koja će uticati na balansiranje privrednog razvoja, sa fokusom na poboljšanje konkurentnosti crnogorskih proizvoda i povećavanja izvoznog potencijala naših proizvoda, kako na domaćem i regionalnom tako i na međunarodnom tržištu.

1. CILJ

Obezbijedivanje finansijskih sredstava za ulaganje u opremu velike vrijednosti implementacijom ove programske linije biće olakšano, a samim tim i privredni subjekti koji do sada nisu bili u mogućnosti da ulažu u poslovne procese biće u mogućnosti da modernizuju, unaprijede ili u krajnjem slučaju prošire broj proizvoda i usluga koje plasiraju na tržište.

Specifični ciljevi

- osavremenjivanje poslovnih procesa,
- podsticanje ženskog preduzetništva i mladih preduzetnika,
- diverzifikacija poslovnih aktivnosti,
- jačanje konkurentne pozicije,
- otvaranje novih radnih mjesta.

2. PREDMET

Predmet programske linije je nabavka:

- nove opreme (mašine, aparati, specijalizovani alati i instrumenti) direktno vezane za osnovnu djelatnost privrednog društva;
- polovne opreme (mašine, aparati, specijalizovani alati i instrumenti), ne starija od 3 godine, direktno vezane za osnovnu djelatnost privrednog društva.

U okviru investicije, pod opremom se podrazumijeva oprema kupljena od zvaničnih proizvođača opreme, uvoznika ili distributera opreme. Oprema ne može biti nabavljena od fizičkog lica, kao ni od trećeg lica koje čini povezano lice sa kupcem opreme. Ukoliko je oprema domaćeg porijekla, ista mora biti nabavljena direktno od proizvođača. Nabavljena oprema ne može biti otuđena, prodana, niti korišćena u svrhu trajnog izdavanja trećim licima u roku od 5 godina.

U slučaju nabavke polovne opreme, Komisija, odnosno Ministarstvo ima pravo angažovanja procjenitelja vrijednosti opreme, i u skladu sa tim može da odbije zahtjev/zatraži korekciju iznosa predložene vrijednosti opreme.

3. FINANSIJSKI OKVIR

Ukupan predviđeni budžet za realizaciju Programske linije za nabavku opreme velike vrijednosti je 1.000.000,00€.

Intenzitet podrške

Programska linija podrazumijeva da privredno društvo finansira 100% svih troškova do završetka aktivnosti za koju konkuriše, a onda mu se nakon podnesene dokumentacije koja dokazuje utrošak sredstava ugovorene aktivnosti, od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma odobrava refundacija dijela troškova u visini **do 40%** iznosa opravdanih troškova bez PDV-a, odnosno **u iznosu ne manjem od 8.000,00€, niti veći od 40.000,00€** (vrijednost opreme se kreće u rasponu od 20.000€ do 100.000€, neto fakturisane vrijednosti), a **50%** iznosa opravdanih troškova bez PDV-a, **u iznosu od 10.000,00€ do 50.000,00€** za privredna društva u vlasništvu žena, mladih, i privrednih društava iz manje razvijenih opština.

Primjer 1:

Nabavka opreme koja je u funkciji obavljanja primarne djelatnosti privrednog subjekta:

- **Ukupna cijena nabavljene opreme** iznosi 20.000,00€ + PDV 21% = **24.200,00€;**
- **Opravdani prihvatljiv trošak iznosi 20.000,00€;**
- **Odobreni iznos sufinansiranja je 40%, odnosno u iznosu od 8.000,00€;**
- **PDV se ne smatra opravdanim troškom.**

Primjer 2:

Nabavka opreme koja je u funkciji obavljanja primarne djelatnosti privrednog subjekta:

- **Ukupna cijena nabavljene opreme** iznosi 20.000,00€ + PDV 21% = **24.200,00€;**
- **Opravdani prihvatljiv trošak iznosi 20.000,00€;**
- **Odobreni iznos sufinansiranja je do 50%, za žene, mlade preduzetnike do 35 godina, privredna društva iz manje razvijenih opština (Indeks razvijenosti određuje se u skladu sa Pravilnikom o utvrđivanju stepena razvijenosti jedinice lokalne samopurave Sl.list CG 077/19, 113/20,151/22) – u maksimalnom dozvoljenom iznosu od 10.000,00€;**
- **PDV se ne smatra opravdanim troškom.**

4. PROCEDURA SPROVOĐENJA

4.1. Raspisivanje Javnog poziva

Javni poziv za privredne subjekte, korisnike državne pomoći, će se raspisati u skladu sa procedurom datom u Poglavlju **7. Procedura sprovođenja programa**, i **7.1. Raspisivanje javnog poziva**

4.2. Uslovi za učešće

Opšti uslovi za učešće u programskoj liniji koje je potrebno da zadovolji podnosilac prijava navedeni su u Poglavlju **7.2 Opšti uslovi za učešće**.

Napomena: U okviru djelatnosti obuhvaćenih Programom, i navedenih sektora, podsjetnik da je u okviru ove programske linije **isključena sljedeća djelatnost:**

Sektor I – Usluge smještaja i ishrane

4.3. Opravdani troškovi

Opravdani troškovi u okviru Programске linije za nabavku opreme velike vrijednosti podrazumijevaju troškove investicije za opremu direktno vezane za osnovnu djelatnost privrednog društva, i to:

- nove opreme (mašine, aparati, specijalizovani alati i instrumenti), i to za najviše 5 različitih stavki – različitih mašina, aparata, alata ili instrumenata, i
- polovne opreme (mašine, aparati, specijalizovani alati i instrumenti), ne starije od 3 godine, i to za najviše 5 različitih stavki – različitih mašina, aparata, alata ili instrumenata.

Opravdani troškovi su troškovi nabavke opreme nastali kroz sopstveno ulaganje koje će biti realizovano u periodu od jedne fiskalne godine (fiskalna godina za investiciju podrazumijeva ulaganje koje je nastalo u periodu od 1. januara 2023. godine do zatvaranja javnog poziva).

Sredstva se **ne mogu koristiti** za:

- iznajmljivanje opreme, mašina, i alata;
- troškove koji se direktno odnose na proizvodnju i distribuciju opreme (troškovi izrade opreme, transportni troškovi, troškovi montaže, administracije), troškovi amortizacije;
- troškove osiguranja, kursnih razlika, plaćanje zaostalih obaveza (kamata, poreza, taksi, rata za otplatu kredita i sl.), bankarski troškovi, komisiona plaćanja, slični troškovi koji se odnose na sprovođenje ugovora, i plaćanje provizija.

4.4. Potrebna dokumentacija

Osim Opšte dokumentacije navedene u Poglavlju 7.4. **Podnošenje prijava i potrebna dokumentacija** za ovu Programsku liniju je neophodno dostaviti i:

- Ponudu/profakturu/fakturu pružaoca usluga za realizaciju aktivnosti odnosno nabavku opreme sa detaljnim opisom i troškovima (potpisana i ovjerena)

Nakon realizacije planirane aktivnosti, privredni subjekat podnosi sljedeću dokumentaciju za refundaciju sredstava:

- Zahtjev za isplatu (refundaciju) sredstava - Obrazac 5;
- Završni izvještaj o realizaciji aktivnosti u okviru programske linije – Obrazac 6,
- Original ili ovjerena fotokopiju računa/faktura/ugovora, carinska dokumentacija ako se radi o uvezenoj opremi, koja pored detaljnih tehničkih karakteristika i cijenu robe izraženu u EUR i iskazanim PDV-om, mora imati iskazanu marku i tip proizvoda, proizvođača, godinu proizvodnje, rok isporuke, garantni rok, eventualnu montažu i stavljanje u pogon opreme, obuku za korisnike odnosno rukovaoca opreme i sl;
- Dokaz o izvršenom plaćanju (izvodi sa bankarskog računa preduzeća ovjeren od strane poslovne banke, original nalog za prenos);
- Dokaz o realizovanoj aktivnosti – dokument kojim se opisuje stanje nakon realizacije aktivnosti, fotografije (kupljena/instalirana oprema/uređaj);
- Karton deponovanih potpisa;
- Potvrda da je navedeni žiro-račun (naveden u KDP) aktivan izdata od strane poslovne banke. Sredstva će se isplaćivati na žiro račun banke za koji je dostavljena potvrda;

i druga specifična dokumentacija po zahtjevu Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma (u skladu sa predviđenom procedurom monitoringa).

4.5. Razmatranje i odobravanje prijava

Ministarstvo ekonomskog razvoja će razmatrati podnesene prijave u skladu sa procedurom datom u okviru **Poglavlja 7.5. Razmatranje podnesenih prijava.**

4.6. Praćenje sprovođenja programske linije

Donošenje odluka, implementacija i praćenje realizacije programa i namjenskog korišćenja sredstava, izvještavanje o efektima korišćenja sredstava finansijske podrške, sprovodiće se u skladu sa procedurom i monitoringom datim u okviru **Poglavlja 8. Praćenje sprovođenja, za** period od tri godine od dana odobrenje bespovratnih sredstava.

5. KONTAKT

Sve informacije koje se odnose na Program korisnici mogu dobiti putem elektronske pošte na adrese ljiljana.belada@mek.gov.me i lazar.nenezic@mek.gov.me, kao i putem kontakt forme na portalu <https://biznis.gov.me>.

PROGRAMSKA LINIJA ZA PODRŠKU MALIM ULAGANJIMA

Uvod

Jačanje preduzetništva i unapređenje konkurentnosti privrednog poslovanja jedan je od ključnih faktora „zdravog“ razvoja privrede. Imajući u vidu važnost podsticanja preduzetničke energije i potrebe za njenim konstantnim unapređivanjem neophodno je kontinuirano ulagati u poboljšanje privrednog ambijenta. Jako je važno istaći da mladi i žene predstavljaju kategoriju koja svojom kreativnošću i aktivnošću naročito u periodima krize dolaze do izražaja. U cilju prevazilaženja administrativnih barijera i unapređenja zakonodavnog okvira neophodno je razvijati različite modele podrške za realizaciju poslovnih ideja i projekata pomenutih subjekata.

1. CILJ

Programska linija za podršku malim ulaganjima ima za cilj povećanje konkurentnosti privrednih subjekata i unapređenje njihovog poslovanja, podsticanje ženskog preduzetništva i preduzetništva mladih, uz konstantan doprinos povećanju broja novih radnih mjesta kroz ulaganja u osnovna sredstva i opremu male vrijednosti.

Specifični ciljevi:

- Podsticanje preduzetništva;
- Jačanje preduzetništva žena i mladih;
- Podsticanje pokretanja sopstvenog biznisa;

2. PREDMET

Programska linija za podršku malim ulaganjima podrazumijeva dodjelu bespovratnih sredstava za nabavku osnovnih sredstava/opreme koji su direktno uključeni u proces proizvodnje i pružanja usluge:

- nova proizvodna oprema i/ili mašina, koja je direktno u funkciji kreiranja proizvoda i/ili usluge;
- nova računarska oprema;
- novi djelovi, specijalizovani alati za mašine;
- i druga kancelarijska oprema.

Preduzeća mogu podnijeti jedan zahtjev za dodjelu finansijske pomoći i to za maksimalno 10 stavki u okviru jedinstvenog ulaganja od prihvatljivih aktivnosti programske linije.

3. FINANSIJSKI OKVIR

Ukupan budžet za realizaciju Programske linije za podršku malih ulaganja iznosi 1.000.000€.

Intenzitet podrške:

Programska linija podrazumijeva da privredno društvo/preduzetnik finansira 100% svih troškova do završetka aktivnosti za koju konkuriše, a onda mu se nakon podnesene dokumentacije koja dokazuje utrošak sredstva ugovorene aktivnosti, od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma odobrava refundacija dijela troškova **u visini do 50% iznosa opravdanih troškova bez PDV-a, u minimalnom iznosu od 500,00€, a u maksimalnom iznosu do 6.000,00€ bez PDV-a.**

Ukoliko u osnivačkoj strukturi preduzeća u vlasništvu od minimum 50%, učestvuju osobe ženskog pola i/ili osobe koje imaju do 35 godina starosti, intenzitet maksimalne podrške iznosi do 80% opravdanih troškova bez PDV-a, odnosno u maksimalnom iznosu do 7.500,00 €, za privredne subjekte koji su registovani i obavljaju djelatnost u jedinicama lokalnih samouprava (JLS) sa indeksom razvijenosti do 100% intenzitet maksimalne podrške iznosi do 70% opravdanih troškova bez PDV-a, odnosno u maksimalnom iznosu do 7.000,00 €.

Primjer 1:

Nabavka opreme koja je u funkciji obavljanja proizvodne/uslužne djelatnosti:

- **Ukupna cijena nabavljene opreme** iznosi 12.000 € + PDV 21% = **14.250 €**;
- **Opravdani prihvatljiv trošak** iznosi **12.000 €**;
- **Odobreni iznos sufinansiranja je do 50%, odnosno u maksimalnom dozvoljenom iznosu od 6.000 €**;
- **PDV se ne smatra opravdanim troškom.**

4. PROCEDURA SPROVOĐENJA

4.1. Raspisivanje Javnog poziva

Javni poziv za privredne subjekte, korisnike državne pomoći, će se raspisati u skladu sa procedurom datom u Poglavlju 7. **Procedura sprovođenja programa, i 7.1. Raspisivanje javnog poziva.**

4.2. Uslovi za učešće

Opšti uslovi za učešće u programskoj liniji koje je potrebno da zadovolji podnosilac prijava navedeni su u Poglavlju 7.2 **Opšti uslovi za učešće.**

4.3. Opravdani troškovi u okviru podržanih aktivnosti su:

- ulaganja u osnovna sredstava – novu opremu direktno povezanu sa proizvodnjom odnosno pružanjem usluga, a koji su u direktnoj vezi sa osnovnom šifrom djelatnosti;
- nabavka računarske opreme - štampača, skenera, i druge kancelarijske opreme koji su isključivo namjenjeni obavljanju poslovne djelatnosti.

Kroz ovu programsku liniju neće se finansirati: mobilni telefoni, pametni satovi, TV aparati, klima uređaji solarni paneli, potrošni i kancelarijski materijal, muzički uređaji, radio stanice, bazne stanice, alarmni sistemi, video nadzori, interfonski i antenski sistemi, požarni sistemi, troškovi instalacije i montaže opreme.

4.4. Potrebna dokumentacija

Osim Opšte dokumentacije navedene u Poglavlju 7.4. **Podnošenje prijava i potrebna dokumentacija** za ovu Programsku liniju je neophodno dostaviti i:

- Ponudu/profakturu/fakturu pružaoca usluga za realizaciju aktivnosti odnosno nabavku opreme/usluga sa **detaljnim opisom** i troškovima (potpisana i ovjerena);

4.5. Razmatranje i odobravanje prijava

Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma će razmatrati podnešene prijave u skladu sa procedurom datom u okviru **Poglavlja 7.5. Razmatranje podnešenih prijava.**

Nakon realizacije planiranje aktivnosti, privredni subjekat podnosi sljedeću dokumentaciju za refundaciju sredstava:

- Zahtjev za isplatu (refundaciju) sredstava - Obrazac 5;
- Završni izvještaj o realizaciji aktivnosti u okviru programske linije – Obrazac 6,
- Original ili ovjerenu fotokopiju fakture pružaoca usluga za realizaciju aktivnosti odnosno nabavku opreme/usluga sa detaljnim opisom i troškovima (potpisana i ovjerena);
- Dokaz o izvršenom plaćanju (izvodi sa bankarskog računa preduzeća ovjeren od strane poslovne banke/original nalog za prenos);
- Dokaz o realizovanoj aktivnosti – dokument kojim se opisuje stanje nakon realizacije aktivnosti, fotografije (kupljena/instalirana oprema/uređaj);
- Karton deponovanih potpisa;
- Potvrda da je navedeni žiro-račun (naveden u KDP) aktivan izdata od strane poslovne banke. Sredstva će se isplaćivati na žiro račun banke za koji je dostavljena potvrda

i druga specifična dokumentacija po zahtjevu Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma (u skladu sa predviđenom procedurom monitoringa).

4.6. Praćenje sprovođenja programske linije

Donošenje odluka, implementacija i praćenje realizacije programa i namjenskog korišćenja sredstava, izvještavanje o efektima korišćenja sredstava finansijske podrške, sprovodiće se u skladu sa procedurom i monitoringom datim u okviru **Poglavlja 8. Praćenje sprovođenja programa**, za period od tri godine od dana odobrenja bespovratnih sredstava.

5. KONTAKT

Sve informacije koje se odnose na Program korisnici mogu dobiti putem elektronske pošte na adrese marina.sakovic@mek.gov.me i marko.djukic@mek.gov.me kao i putem kontakt forme na portalu <https://biznis.gov.me>

PROGRAMSKA LINIJA - VAUČERI ZA ŽENE I MLADE U BIZNISU

Uvod

Kao jedan od najvažnijih inputa u ekonomskom razvoju, preduzetništvo igra važnu ulogu u razvoju jedne zemlje, stoga je stvaranje dodatnih mogućnosti za žene i mlade u biznisu od vitalnog značaja za ostvarivanje punog ekonomskog potencijala svake zemlje. Uprkos rastućim naporima za ekonomsko osnaživanje žena i mladih u biznisu, oni se i dalje suočavaju sa preprekama za obezbjeđivanje pristojnog zaposlenja i mogućnosti da napreduju kao preduzetnici. Shodno tome, potrebno je uložiti više napora u pogledu razvoja preduzetništva, kako bi se povećale mogućnosti zapošljavanja i povećanje prihoda kod žena i mladih u biznisu, kao posebne kategorije preduzetnika. Jedna od glavnih karika za razvoj biznisa kod pomenutih subjekata je pristup resursima, uključujući finansijska sredstva koja su im potrebna za ulaganje u rast i razvoj. Imajući u vidu navedeno, neophodno je pokrenuti inovirani koncept podrške, koja uključuje direktnu finansijsku podršku u početnoj fazi investiranja za nabavku osnovnih sredstava - opreme.

1. CILJ

Programska linija – Vaučeri za žene i mlade u biznisu je usmjerena ka podršci razvoju i primjeni novih poslovnih rješenja i unapređenju kvaliteta poslovanja, u cilju rješavanja poslovnih problema i jačanja njihove tržišne pozicije.

Specifični ciljevi:

- Rast i razvoj preduzetništva;
- Tehnološko, informatičko unapređenje i jačanje konkurentnosti;
- Modernizacija poslovanja i uvođenje novih proizvoda ili usluga;
- Podsticanje novog zapošljavanja.

2. PREDMET

Predmet Programske linije je pružanje nefinansijske i finansijske podrške za unapređenje poslovanja postojećih privrednih subjekata koji posluju od 1-3 godine do dana apliciranja na Javni poziv.

NEFINANSIJSKA PODRŠKA OBUHVATA:

Obezbijeđen mentoring u trajanju od 25 sati besplatnog mentorskog rada sa vlasnikom/odgovornim licem u preduzeću u cilju dijagnostifikovanja trenutne situacije u preduzeću i predlaganja mjera i aktivnosti za unapređenje poslovanja.¹¹ Proces sprovođenja mentoring usluge biće definisan Ugovornim odnosom između korisnika sredstava i Ministarstva, sa jasno naznačenim rokovovima početka i završetka mentoring aktivnosti u okviru finansijsko -nefinansijske podrške¹².

¹¹ Mentoring se sprovodi u direktnim radu sa osnivačemi/ili odgovornim licem u preduzeću. Preduzeću je na raspolaganju 25 sati besplatnog mentorskog rada i to u prostorijama korisnika (ne manje od 70% od ukupnog broja predviđenih sati). Osnivač i/ili odgovorno lice preduzeća i mentor zajedno proučavaju aktuelno poslovanje, analiziraju trenutnu situaciju, dijagnostifikuju razloge trenutnih problema ili smetnji za dalji razvoj, sagledavaju potencijale za rast, te na osnovu konstatovanog stanja mentor i korisnik mentoring usluge pripremaju plan razvoja.

¹² Korisnik sredstava koristi paket usluga fiansijsko-nefinansijske podrške.

FINANSIJSKA PODRŠKA:

Financijska podrška obuhvata dodjelu bespovratnih sredstava za pokriće dijela troškova, nabavke osnovnih sredstava – opreme, koji su direktno uključeni u proces proizvodnje i pružanja usluge:

1. nova proizvodna oprema i/ili mašina, koja je direktno u funkciji povećanja i unapređenja proizvodnih/uslužnih kapaciteta;
2. nova informatička oprema;
3. novi djelovi, specijalizovani alati za mašine;
4. i druga kancelarijska oprema.

Mikro, mala, srednja preduzeća i preduzetnici mogu podnijeti jedan zahtjev za dodjelu financijske pomoći i to za maksimalno 10 stavki u okviru jedinstvenog ulaganja od prihvatljivih aktivnosti programske linije.

3. FINANSIJSKI OKVIR

Ukupan budžet za realizaciju finansijskog dijela Programske linije - vaučeri za žene i mlade u biznisu iznosi 200.000€.

Intenzitet podrške:

Programska linija podrazumijeva da Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma odobrava isplatu dijela troškova **u visini od 70% iznosa ugovorene subvencije bez PDV-a, u minimalnom iznosu od 500,00 €, a u maksimalnom iznosu do 7.000,00 € bez PDV-a.** Aplikant - privredno društvo/preduzetnik je dužan da nakon dodijeljene subvencije pružaocu usluge isplati cjelokupnu vrijednost profakture/fakture, sa pripadajućim PDV-om.

Pravo za učešće u programskoj liniji imaju mikro, mala, srednja preduzeća i preduzetnici kod kojih u osnivačkoj strukturi preduzeća u vlasništvu od minimum 100%, učestvuju osobe ženskog pola i/ili osobe koje imaju do 35 godina starosti. Intenzitet maksimalne podrške iznosi od 70% opravdanih troškova bez PDV-a, odnosno u maksimalnom iznosu do 7.000,00 € bez PDV.

Za privredne subjekte koji su registrovani i obavljaju djelatnost u jedinicama lokalnih samouprava (JLS) sa indeksom razvijenosti do 100% intenzitet bespovratne podrške će se uvećati za dodatnih 10% iznosa opravdanih troškova, dok se maksimalno dozvoljeni iznosi neće mijenjati.

Ugovornim odnosom između korisnika sredstava i ministarstva će se precizno definisati prava i obaveze ugovornih strana.

Primjer 1:

Nabavka opreme koja je u funkciji obavljanja proizvodne/uslužne djelatnosti:

- **Ukupna cijena nabavljene opreme** iznosi 10.000 € + PDV 21% = **12,100 €**;
- **Opravdani prihvatljiv trošak iznosi 10.000€**;
- **Odobreni iznos sufinansiranja je do 70%, odnosno u maksimalnom dozvoljenom iznosu od 7.000€**;
- **PDV se ne smatra opravdanim troškom.**

4. PROCEDURA SPROVOĐENJA

4.1. Raspisivanje Javnog poziva

Javni poziv za privredne subjekte, korisnike državne pomoći, će raspisati u skladu sa procedurom datom u Poglavlju 7. **Procedura sprovođenja programa**, i **7.1. Raspisivanje javnog poziva**.

4.2. Uslovi za učešće

Opšti uslovi za učešće u programskoj liniji koje je potrebno da zadovolji podnosilac prijava navedeni su u Poglavlju **7.2. Opšti uslovi za učešće**.

4.3. Opravdani troškovi u okviru podržanih aktivnosti su:

- ulaganja u osnovna sredstava – nova oprema direktno povezana sa proizvodnjom odnosno pružanjem usluga koja je u direktnoj vezi sa osnovnom šifrom djelatnosti (mašine, specijalizovani uređaji i alati, novi djelovi);
- nabavka informatičke opreme, (računari, skeneri, štampači i sl.), i druge kancelarijske opreme isključivo za obavljanje poslovne djelatnosti.

Kroz ovu programsku liniju nije podržano finansiranje: korišćena oprema i mašine, mobilni telefoni, pametni satovi, TV aparati, uređaji za klimatizaciju, muzički uređaji, solarni paneli, radio stanice, bazne stanice, alarmni sistemi, video nadzori, interfonski i antenski sistemi, požarni sistemi, potrošni i kancelarijski materijal, troškovi instalacije i montaže opreme.

4.4. Potrebna dokumentacija

Osim Opšte dokumentacije navedene u Poglavlju **7.4. Podnošenje prijava i potrebna dokumentacija** za ovu Programsku liniju u I fazi je neophodno dostaviti i:

- Ponudu/profakturu/fakturu pružaoca usluga za realizaciju aktivnosti odnosno nabavku opreme sa detaljnim opisom, specifikacijom, i troškovima¹³;
- Potvrdu o aktivnim žiro-računima kod poslovnih banaka, i da isti nisu u blokadi, izdata od Centralne banke Crne Gore (na dan predaje aplikacije);
- KDP svih banaka kod kojih privredni subjekat ima otvoren žiro račun;

Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma će razmatrati podnešene prijave u skladu sa procedurom datom u okviru **Poglavlja 7.5. Razmatranje podnešenih prijava**.

Nakon završene procedure ugovaranja, koja podrazumijeva dostavljanje jedne mjenice, koju uz mjenično ovlašćenje popunjava ovlašćeno lice u prostorijama ministarstva, privredni subjekat u II fazi podnosi sljedeću dokumentaciju za sufinansiranje dijela sredstava ugovorene aktivnosti:

- Zahtjev za isplatu sredstava - Obrazac 5;
- Karton deponovanih potpisa;
- Potvrda da je navedeni žiro-račun (naveden u KDP) aktivan izdata od strane poslovne banke. Sredstva će se isplaćivati na žiro račun banke za koji je dostavljena potvrda.

¹³ Prihvatljive su samo ponude/profakture/fakture ne starije od 15 dana od dana podnošenja aplikacije.

Nakon verifikacije podnijete dokumentacije iz prethodnog stava, **ministarstvo će na račun aplikanta izvršiti uplatu u visini od 70% ugovorenih troškova aktivnosti, a aplikant je u obavezi da u roku od 15 dana izvrši uplatu u visini od 100% vrijednost profakture/fakture na račun pružaoca usluge.**

Po isporuci opreme/realizaciji ugovorene aktivnosti (**ne kasnije od 30 dana od uplate cjelokupnog iznosa profakture/fakture na račun pružaoca usluge**), aplikant u III fazi podnosi sledeću dokumentaciju:

- Završni izvještaj o realizaciji aktivnosti u okviru programske linije – Obrazac 6,
- Original ili ovjerenu fotokopiju fakture pružaoca usluga za realizaciju aktivnosti odnosno nabavku opreme/usluga sa detaljnim specifikacijom, opisom i troškovima (potpisana i ovjerena);
- Dokaz o izvršenom plaćanju (izvodi sa bankarskog računa preduzeća ovjeren od strane poslovne banke, original nalog za prenos);
- Dokaz o realizovanoj aktivnosti – dokument kojim se opisuje stanje nakon realizacije aktivnosti, fotografije (kupljena/installirana oprema/uređaj);

i drugu specifičnu dokumentaciju po zahtjevu Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma (u skladu sa predviđenom procedurom monitoringa).

Proces monitoringa će se obaviti nakon podnošenja kompletne dokumentacije koja je predviđena u okviru III faze za realizaciju programske linije.

4.5. Praćenje sprovođenja programske linije

Donošenje odluka, implementacija i praćenje realizacije programa i namjenskog korišćenja sredstava, izvještavanje o efektima korišćenja sredstava finansijske podrške, sprovodiće se u skladu sa procedurom i monitoringom datim u okviru **Poglavlja 8. Praćenje sprovođenja programa**, za period od tri godine od dana odobrenje bespovratnih sredstava.

5. KONTAKT

Sve informacije koje se odnose na Program korisnici mogu dobiti putem elektronske pošte na adrese ranko.zekovic@mek.gov.me i lilijana.nikocevic@mek.gov.me kao i putem kontakt forme na portalu <https://biznis.gov.me>

PROGRAMSKA LINIJA ZA PODRŠKU DIGITALIZACIJI

Uvod

Jedan od ključnih prioriteta u razvoju preduzetništva i podizanja konkurentnosti MSP u Crnoj Gori predstavlja potreba za digitalnom transformacijom biznisa. Digitalizacija podrazumijeva korišćenje modernih tehnologija kako bi se postojeći biznis transformisao i prilagodio zahtjevima tržišta, okrenut potrebama korisnika. Napredne tehnologije za poslovanje su danas dostupne, posebno kroz korišćenje i dijeljenje IT resursa, odnosno distribuciju modernih poslovnih alata, preduzećima bilo koje veličine, uključujući posebno MMSP sektor, imajući u vidu njihovu fleksibilnost i brzinu reagovanja na promjene, kojima se mogu postići komercijalne prednosti na tržištu. Poslovanje elektronskim putem stvara mogućnosti za kreiranje novih biznis modela, koji utiču na jačanje konkurentnosti na nivou preduzeća i na nacionalnom nivou. Zakonska regulativa koja definiše i/ili obrađuje proces elektronske trgovine u Crnoj Gori je u skladu sa normativnom praksom i u drugim zemljama, posebno članicama Evropske Unije.

Podsticanje MMSP da primijene u znatnoj većoj mjeri proces digitalizacije u svom poslovanju predstavlja zahtjev u kome je potrebno obezbijediti okvirne uslove u kojima MMSP mogu uvesti nove tehnologije, ali i da podstiču podizanje nivoa znanja vlasnika i menadžera MMSP da prepoznaju trendove digitalizacije.

Podsjećamo da su Strategijom razvoja MMSP utvrđene mjere čija realizacija treba da doprinese ostvarivanju operativnog cilja: Promocija i obezbjeđenje savjetodavne podrške za unapređenje biznisa primjenom digitalizacije, čemu realizacija ove programske linije direktno doprinosi.

1. CILJ

Cilj Programske linije za podršku digitalizaciji je podizanje nivoa automatizacije poslovnih procesa i nivoa znanja upravljačkih i operativnih struktura kod MMSP.

Specifični ciljevi:

- Povećan broj MMSP koji su automatizovali poslovne procese;
- Unaprijeđene digitalne vještine zaposlenih u MMSP;
- Povećan izvoz crnogorskih MMSP zahvaljujući digitalnom poslovanju.

2. PREDMET

Kroz Programsku liniju za podršku digitalizaciji podrška je namijenjena za sufinansiranje troškova sljedećih aktivnosti:

- Komponenta 1: Integracija poslovnih softvera i web rješenja;
- Komponenta 2: Realizacija specijalizovanih (personalizovanih) softverskih rješenja veće kompleksnosti;

3. FINANSIJSKI OKVIR

Ukupan budžet za realizaciju Programske linije za podršku digitalizaciji iznosi 250.000,00€.

Intenzitet podrške:

Princip je da preduzeće finansira 100% svih troškova do završetka aktivnosti za koju konkuriše, a onda mu se nakon podnesene dokumentacije koja dokazuje utrošak sredstva ugovorene aktivnosti, od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma odobrava refundacija dijela troškova, i to:

Komponenta 1: Integracija poslovnih softvera

Refundacija dijela troškova u visini do 50% iznosa opravdanih troškova bez PDV-a, a u maksimalnom iznosu do 2.500,00 € bez PDV-a.

Ukoliko u osnivačkoj strukturi preduzeća u vlasništvu od minimum 50%, učestvuju osobe ženskog pola i/ili osobe koje imaju do 35 godina starosti, intenzitet maksimalne podrške iznosi do 80% opravdanih troškova bez PDV-a, odnosno u maksimalnom iznosu do 4.000,00 € bez PDV.

Za privredne subjekte koji su registrovani i obavljaju djelatnost u jedinicama lokalnih samouprava (JLS) sa indeksom razvijenosti do 100% intenzitet bespovratne podrške će se uvećati za dodatnih 10% iznosa opravdanih troškova, dok se maksimalno dozvoljeni iznosi neće mijenjati.

Ukupan budžet za komponentu 1 je 100.000,00 €.

Komponenta 2: Realizacija specijalizovanih (personalizovanih) softverskih rješenja veće kompleksnosti

Refundacija dijela troškova u visini do 70% iznosa opravdanih troškova bez PDV-a (do 70% za preduzetnike, mikro i mala preduzeća, odnosno do 60% za srednja preduzeća), a u maksimalnom iznosu do 20.000,00 € bez PDV-a.

Ukupan budžet za komponentu 2 je 150.000,00 €.

4. PROCEDURA SPROVOĐENJA

4.1. Raspisivanje Javnog poziva

Javni poziv za privredne subjekte, korisnike državne pomoći, će raspisati u skladu sa procedurom datom u Poglavlju 7. **Procedura sprovođenja programa, i 7.1. Raspisivanje javnog poziva.**

4.2. Uslovi za učešće

Opštih uslova za učešće programskoj liniji koje je potrebno da zadovolji podnosilac prijava navedeni su u Poglavlju 7.2 **Opšti uslovi za učešće.**

4.3. Opravdani troškovi podrške

Komponenta 1: Integracija poslovnih softvera i web rješenja

- Integracija poslovnih softvera za digitalizaciju poslovnih procesa (gotova softverska rješenja).
- Izrada web sajtova sa integrisanim aplikativnim rješenjima (web prodavnice i kompleksni web sajtovi sa personalizovanim aplikativnim rješenjima)¹⁴

Za poslovne softvere koji su bazirani na mjesečnim pretplatama odobravaće se sufinansiranje iznosa godišnje pretplate (12 x mjesečna pretplata)¹⁵.

Pružaoци usluga će biti u obavezi da uz listu referenci dostave ovjeren i potpisan cjenovnik svojih usluga.

Komponenta 2: Realizacija specijalizovanih (personalizovanih) softverskih rješenja veće kompleksnosti

- Izrada i implementacija personalizovanih rješenja za digitalizaciju uz obavezu prenošenja vlasništva nad source code-om.

Podnosilac zahtjeva je u obavezi da, pored pružaoca usluga za izradu rješenja, o svom trošku, angažuje eksternog IT konsultanta (sa iskustvom u implementaciji softverskih rješenja i digitalizaciji). Angažovani IT konsultant je u obavezi da sačini dva izvještaja:

- prije implementacije: koji će opisati opravdanost ulaganja i očekivane rezultate;
- nakon implementacije: koji će opisati implementirano rješenje (njegove efekte i karakteristike).

Ukoliko se, na osnovu dostavljenog izvještaja konsultanta, ne odobri sufinansiranje predložene aktivnosti, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma ne snosi odgovornost za nastale troškove angažovanja eksternog IT konsultanta.

Sredstva se ne mogu koristiti za:

- Izradu statičnih web prezentacija preduzeća bez integrisanih softverskih rješenja; Neće se finansirati kupovina licenci za proizvode Microsoft, Adobe, Autodesk, antivirusnih i sličnih softvera;
- Troškove digitalnog marketinga;
- Troškove obuke zaposlenih, instalacije i održavanja softvera;
- Troškove najma domena, servera i/ili Cloud usluga za web stranice ili aplikacije;
- Troškove optimizacije web sajtova za pregled na različitim uređajima;
- Troškove software koji je isključivo vezan za fiskalizaciju i prilagođavanje poslovanja zbog promjena propisa.

Napomena: U okviru Programske linije za podršku digitalizaciji, pružalac usluge može pružiti uslugu za najviše 5 korisnika. Preduzeća čija je djelatnost povezana sa predmetom podrške ne mogu biti korisnici u okviru Programske linije za podršku digitalizaciji.

¹⁴ Preduzeća će biti u obavezi da na web sajtu istaknu da je isti realizovan uz podršku Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma kroz Program za unapređenje konkurentnosti i logo MERTa

¹⁵ Za preduzeća koja su u okviru Programa za unapređenje konkurentnosti 2022 ostvarila pravo na sufinansiranje godišnje pretplate/licenci, neće se odobravati podrška za isti poslovni softver (kupovina, produžanje licenci i sl).

4.4. Potrebna dokumentacija

Potrebna dokumentacija za učešće u programskoj liniji koju je podnosilac prijave u obavezi da dostavi prilikom apliciranja navedena je u Poglavlju 7.4. **Podnošenje prijava i potrebna dokumentacija.**

Uz dokumentaciju koja je navedena u **Poglavlju 7.4.**, potrebno je dostaviti dodatnu (specifičnu) dokumentaciju, i to:

- Lista referenci pružaoca usluga;
- Ponuda/profaktura pružaoca usluga za realizaciju aktivnosti sa detaljnim opisom, tokom aktivnosti i troškovima (potpisana i ovjerena);
- Dokaz o postojećem stanju: dokument kojim se opisuje prethodno stanje, fotografije, kartice osnovnih sredstava, izjava da preduzeće ne posjeduje rješenje koje je predmet aplikacije i sl;
- Izjava da na teritoriji Crne Gore ne postoji pružalac usluge/dobavljač opreme za realizaciju predložene aktivnosti (Popunjena elektronski na portalu) (ukoliko pružalac usluga nema sjedište u Crnoj Gori);
- Izveštaj eksternog konsultanta o opravdanosti aktivnosti, ovjeren od strane konsultanta, pružaoca usluga i aplikanta (Komponenta 2)
- CV eksternog konsultanta sa referencama (Komponenta 2)

Potrebna dokumentacija koja se dostavlja za refundaciju sredstava:

- Zahtjev za isplatu (refundaciju) sredstava
- Original ili ovjerenu fotokopiju računa/fakture/ugovora izdatu od pružaoca usluge/dobavljača opreme
- Završni izvještaj o realizaciji aktivnosti u okviru programske linije
- Izvještaj eksternog konsultanta o realizovanoj aktivnosti, ovjeren od strane konsultanta, pružaoca usluga i aplikanta (Komponenta 2)
- Dokaz o prenosu vlasništva nad source code (Komponenta 2)
- Dokaz o izvršenom plaćanju (izvodi sa bankarskog računa preduzeća ovjeren od strane poslovne banke, original nalog za prenos);
- Karton deponovanih potpisa;
- Potvrda da je navedeni žiro-račun (naveden u KDP) aktivan izdata od strane poslovne banke. Sredstva će se isplaćivati na žiro račun banke za koji je dostavljena potvrda
- Dokaz o realizaciji aktivnosti
  - Za poslovne softvere i web sajtove (printscreen-ovi front end i back end)
  - Za web shop - Ugovor sa bankom o online plaćanju i dostavljačima (Pošta CG, itd.).

4.5. Razmatranje i odobravanje prijava

Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma će razmatrati podnesene prijave u skladu sa procedurom datom u okviru **Poglavlja 7.5. Razmatranje podnesenih prijava.**

4.6. Praćenje sprovođenja programske linije

Donošenje odluka, implementacija i praćenje realizacije programa i namjenskog korišćenja sredstava, izvještavanje o efektima korišćenja sredstava finansijske podrške, sprovodiće se u skladu sa procedurom i monitoringom datim u okviru **Poglavlja 8. Praćenje sprovođenja programa**, za period od tri godine od dana odobrenje bespovratnih sredstava.

5. KONTAKT

Sve informacije koje se odnose na Program korisnici mogu dobiti putem elektronske pošte na adrese marko.backovic@mek.gov.me i lazar.nenezic@mek.gov.me kao i putem kontakt forme na portalu <https://biznis.gov.me>

PROGRAMSKA LINIJA ZA PODSTICAJ CIRKULARNE EKONOMIJE

Uvod

Cirkularna ekonomija mijenja poslovne modele, navike i način razmišljanja, kako proizvođača tako i potrošača.

Prelazak na cirkularni model poslovanja nudi značajne prednosti, podstiče inovacije i otvara mogućnosti novog vida zapošljavanja, uvodi nove ekonomske vrijednosti i šteti finansijske resurse u isto vrijeme.

Ponovna upotreba materijala iz proizvoda koji su završili svoj „životni ciklus“ i što manje korišćenje novih resursa predstavlja osnovni izvor budućeg ekonomskog rasta. Proizvodi su tako dizajnirani da mogu lako da se ponovo upotrijebe, rastave, poprave ili recikliraju.

Crna Gora modelom cirkularne ekonomije dobija šansu za razvoj, a njeni građani ekološku bezbjednost, „zelena“ radna mjesta, novi kvalitet vode i vazduha, zdravu hranu i novi kvalitet života.

1. CILJ

Osnovni cilj ove Programske linije je minimizacija uticaja otpada na životnu sredinu i povećanje efikasnosti korišćenja resursa, u cilju stvaranja doprinosa održivom razvoju, kroz podsticaje za investiranje i afirmaciju ekonomskih mogućnosti koje nastaju iz otpada.

Implementacija mjera podrške predviđene ovom linijom u punom kapacitetu, u srednjem roku treba da doprinese povećanju podizanju socijalnih, kulturnih, naučnih, upravljačkih, tehničkih i tehnoloških standarda u cirkularnoj ekonomiji.

Specifični ciljevi:

- održiva upotreba prirodnih resursa,
- prelaz na cirkularno poslovanje,
- zaštita životne sredine.

2. PREDMET

Programskom linijom za podsticaj cirkularne ekonomije pruža se podrška preduzetnicima, mikro, malim i srednjim preduzećima.

Programska linija za podsticaj cirkularne ekonomije podrazumijeva realizaciju planirane aktivnosti kroz dvije komponente:

- **Komponenta I** – realizacija aktivnosti iz sopstvenih sredstava¹⁶, i
- **Komponenta II** – realizacija aktivnosti kroz kreditni aranžman (zaključen u periodu 01.januar – 30.novembar 2023. godine sa Investiciono razvojnim fondom Crne Gore).

U okviru Programske linije moguće je aplicirati samo za jednu od dvije ponuđene Komponente.

Podrška namijenjena Programskom linijom odnosi se na sufinansiranje dijela troškova sljedećih aktivnosti:

¹⁶ Za ovu komponentu prihvatljive su aktivnosti realizovane u periodu od III kvartala 2022. godine.

- **Nabavka sistema za tretman otpadnih voda u industriji:**
  - sufinansiranje nabavke sistema za tretman otpadnih voda iz individualnih izvora, koji nemaju pristup centralnom sistemu kanalizacije i izgradnja vodopropusnih jama;
  - sufinansiranje primjene i nabavke modularnih postrojenja i bioreaktora za prečišćavanje otpadnih voda;
  - sufinansiranje sistema za tretman otpadnih voda u skladu sa EN 12566-3 normom i operativnim procedurama koje prate efikasnost prečišćavanja sa ciljem ponovne upotrebe u proizvodnom procesu.

- **Nabavka mašina za reciklažu i opreme za sakupljanje i separaciju komunalnog otpada:**
  - Sufinansiranje nabavke novih mašina za recikliranje papira i plastike, koje kao rezultat imaju stvaranje sirovine za nove proizvode;
  - Sufinansiranje nabavke nove opreme/kontejnera za sakupljanje i razvrstavanje sledećih vrsta komunalnog otpada: *papir i karton, staklo, metal i plastika*¹⁷;
  - Sufinansiranje nabavke namjenske ambalaže za otpadna/jestiva ulja i masti¹⁸.

- **Nabavka ekološki prihvatljivih materijala (sirovina) i otpada, koji omogućavaju cirkulaciju resursa (princip kaskadiranja) i mogu rezultirati održivoj višenamjenskoj upotrebi proizvoda.**

Napomena: Nabavka sistema/mašina/opreme/materijala može biti finansirana iz sopstvenih sredstava i iz sredstava kredita (Komponenta I i Komponenta II) .

Za odabrane aktivnost preduzeće angažuje pružaoca usluge/dobavljača koji je zadužen za sprovođenje odobrene projektne aktivnosti.

Oprema ne može biti nabavljena od fizičkog lica, kao ni od trećeg lica koje čini povezano lice sa kupcem opreme. Ukoliko je oprema domaćeg porijekla, ista mora biti nabavljena direktno od proizvođača. Nabavljena oprema ne može biti otuđena, prodana, niti korišćena u svrhu izdavanja trećim licima u roku od 3 godine.

Komponenta II

Realizacija programske linije putem uspostavljanja saradnje sa Investiciono - razvojnim fondom

Procedura Programske linije nalaže da se, kao rezultat saradnje sa Investiciono-razvojn timer fondom za učešće u realizaciji programske linije potpiše Protokol o saradnji, kojim će se definisati procedure saradnje, potrebna dokumentacija, način prenosa sredstava po odobrenim prijavama za pokriće dijela odobrenih kreditnih sredstava (neotplaćene glavnice), izvještavanje o otplati kreditnih sredstava, i druga pitanja od značaja za sprovođenje programske linije.

3. FINANSIJSKI OKVIR

Ukupan budžet za realizaciju Programske linije za podsticaj cirkularne ekonomije iznosi 200,000.00€.

¹⁷ Sufinansiranje je namijenjeno za nabavku opreme za sopstvene potrebe i nije dozvoljena njena dalja preprodaja.

¹⁸ Obaveze upravljanja otpadnim jestivim uljima uređene u članu 52a Zakona o upravljanju otpadom ("Službeni list Crne Gore", br. 064/11 od 29.12.2011, 039/16 od 29.06.2016)

Intenzitet podrške:

Komponenta I

Princip je da preduzeće finansira 100% svih troškova do završetka aktivnosti za koju konkuriše, a onda se nakon podnesene dokumentacije koja dokazuje utrošak sredstva ugovorene aktivnosti, od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma odobrava refundacija dijela troškova.

Za aktivnosti Nabavka sistema za tretman otpadnih voda u industriji i Sufinansiranje nabavke novih mašina za recikliranje papira i plastike, koje kao rezultat imaju stvaranje sirovine za nove proizvode, odobrava se refundacija dijela troškova u **visini do 70% za preduzetnike, mikro i mala preduzeća, odnosno do 60% za srednja preduzeća, iznosa opravdanih troškova bez PDV-a, a u maksimalnom iznosu do 10.000,00€ bez PDV-a.**

Za aktivnosti Sufinansiranje nabavke nove opreme/kontejnera za sakupljanje i razvrstavanje sledećih vrsta komunalnog otpada: papir i karton, staklo, metal i plastika, Sufinansiranje nabavke namjenske ambalaže za otpadna/jestiva ulja i masti, i Nabavka ekološki prihvatljivih materijala (sirovina) i otpada, koji omogućavaju cirkulaciju resursa (princip kaskadiranja) i mogu rezultirati održivoj višenamjenskoj upotrebi proizvoda odobrava se refundacija dijela troškova u **visini do 70% za preduzetnike, mikro i mala preduzeća, odnosno do 60% za srednja preduzeća, iznosa opravdanih troškova bez PDV-a, a u maksimalnom iznosu do 4.500,00€ bez PDV-a.**

Za privredne subjekte kojima u osnivačkoj strukturi preduzeća u vlasništvu od minimum 50% učestvuju osobe ženskog pola i/ili osobe koje imaju do 35 godina starosti, intenzitet maksimalne podrške iznosi do 80% opravdanih troškova bez PDV-a.

U slučajevima kada je privredno društvo registrovano i obavlja djelatnost u jedinicama lokalnih samouprava (JLS) sa indeksom razvijenosti do 100% intenzitet maksimalne podrške će se uvećati za dodatnih 10% iznosa opravdanih troškova, dok se maksimalno dozvoljeni iznosi neće mijenjati.

Komponenta II - finansiranje aktivnosti iz sredstava kredita kod Investiciono razvojnog fonda Crne Gore A.D.

Minimalan iznos kredita za koji se može aplicirati je 5.000,00€.

Sredstva za dobijanje kreditne podrške obezbijedena su kroz budžet Investiciono razvojnog fonda Crne Gore A.D.

Posebni uslovi kreditiranja:

Za subjekte koji projekte realizuju u opštinama sjevernog regiona i u opštinama koje su ispod prosječne vrijednosti indeksa razvijenosti u Crnoj Gori inicijalna kamatna stopa predviđena odabranom kreditnom linijom se umanjuje za 0,50% na godišnjem nivou uz proporcionalan način obračuna kamate.

Privredni subjekti koji ispunjavaju opšte uslove Programske linije i koji realizuju kredit kod IRF CG A.D., mogu ostvariti pravo na bespovratnu podršku za pokriće dijela kreditnih sredstava (neotplaćenog iznosa glavnice) u iznosu kako je definisano i za Komponentu I:

- u iznosu do **15%** vrijednosti realizovanog kredita, za kredite vrijednosti do 30.000,00€, a u maksimalnom iznosu do **4.500,00€**, za i to za aktivnosti: Sufinansiranje nabavke nove opreme/kontejnera za sakupljanje i razvrstavanje sledećih vrsta komunalnog otpada: papir i karton, staklo, metal i plastika,

Sufinansiranje nabavke namjenske ambalaže za otpadna/jestiva ulja i masti, i Nabavka ekološki prihvatljivih materijala (sirovina) i otpada, koji omogućavaju cirkulaciju resursa (princip kaskadiranja) i mogu rezultirati održivoj višenamjenskoj upotrebi proizvoda, odnosno

- do **10%**, za kredite vrijednosti od 30.000,00€ do 100.000,00€, u maksimalnom iznosu do **10.000,00€**, za aktivnosti: Nabavka sistema za tretman otpadnih voda u industriji i Sufinansiranje nabavke novih mašina za recikliranje papira i plastike, koje kao rezultat imaju stvaranje sirovine za nove proizvode.

4. PROCEDURA SPROVOĐENJA

4.1. Raspisivanje Javnog poziva

Javni poziv za privredne subjekte, korisnike državne pomoći, će se raspisati u skladu sa procedurom datom u Poglavlju 7. **Procedura sprovođenja programa**, i **7.1. Raspisivanje javnog poziva**.

4.2. Uslovi za učešće

Opšti uslovi za učešće Programskoj liniji koje je potrebno da zadovolji podnosilac prijava navedeni su u **Poglavlju 7.2 Opšti uslovi za učešće**.

4.3. Opravdani troškovi podrške

Komponenta I

Sredstva opredjeljena Programskom linijom namijenjena za pokriće dijela troškova nabavke za **Sufinansiranje nabavke novih mašina za recikliranje papira i plastike, koje kao rezultat imaju stvaranje sirovine za nove proizvode** podrazumijeva nabavku:

- *mašina, odnosno sredstva za reciklažu papira i plastike, namijenjenih za profesionalnu upotrebu i u skladu sa prirodom djelatnosti privrednog društva neophodnih za realizaciju proizvodnog procesa/usluge. Opremom se smatra i proizvodna linija koju čine više funkcionalno nedjeljivih mašina, samostalnih mašina koje zajednički čine jedinstven proizvodni proces.*

Sredstva opredjeljena Programskom linijom namijenjena za pokriće dijela troškova nabavke za **Sufinansiranje nabavke nove opreme/kontejnera za sakupljanje i razvrstavanje sledećih vrsta komunalnog otpada: papir i karton, staklo, metal i plastika** podrazumijeva nabavku:

- *Plastičnih i metalnih posuda za separaciju otpada sa ili bez pedale i poklopca, zapremine do 360 litara;*
- *Plastične i metalne posude za separaciju otpada zapremine do 50 litara;*
- *Plastične i metalne kontejnere za separaciju otpada sa ili bez mehanizma za automatsko podizanje i pražnjenje, zapremine do 5 m³;*
- *Metalne žičane kontejnere za papir i plastiku, zapremine do 5 m³.*

Komponenta II

U okviru ove komponente Programskom linijom, krediti su namijenjeni za ulaganja u materijalnu imovinu (opremu i uređaje), nematerijalnu imovinu (razvoj proizvoda ili usluga), radove i obrtna sredstva.

- IRF CG A.D. može financirati od 50% do 75% vrijednosti ukupne investicije. **Preostali dio vrijednosti investicije podnosioc zahtjeva za kredit će obezbijediti iz sopstvenih izvora, a u skladu sa uslovima koji su definisani u kreditnoj liniji po kojoj se obrađuje kreditni zahtjev.**

Sopstveno učešće može biti u novcu, objektima, postrojenjima, mašinama i opremi, koja se priznaju ukoliko su u vlasništvu pravnog lica a zavisno od oblika organizovanja privredne djelatnosti.

Kreditni su namijenjeni za ulaganja u osnovna i obrtna sredstva u zavisnosti od predmeta finansiranja.

4.4. Potrebna dokumentacija

Osim dokumentacije navedene u Poglavlju 7.4. **Podnošenje prijave i potrebna dokumentacija**, bez obzira da li se aplicira aktivnosti u okviru Komponente I ili Komponente II, neophodno je dostaviti dodatnu (specifičnu) dokumentaciju, i to:

- Ponuda/profaktura pružaoca usluga za realizaciju/nabavku opreme/usluga sa detaljnim opisom i tehničkom specifikacijom (potpisana i ovjerena);
- Dokaz o postojećem stanju: dokument kojim se opisuje prethodno stanje, fotografije, kartice osnovnih sredstava na dan 31.12.2022.god. i sl.;
- Izjava da na teritoriji Crne Gore ne postoji pružalac usluge/dobavljač opreme za realizaciju predložene aktivnosti (Popunjena elektronski na portalu);
- Kopija **upotrebnih dozvola/saglasnosti/rješenja** nadležnog organa za zaštitu životne sredine (organa lokalne samouprave ili Agencije za zaštitu životne sredine) da li je za planiranu aktivnost predviđeno/potrebno sprovesti postupak procjene uticaja na životnu sredinu¹⁹ ili **Elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu**, urađen u skladu sa Zakonom o procjeni uticaja na životnu sredinu ("Sl. list CG" br.75/18), kao i drugim važećim zakonima koji definišu ovu oblast²⁰.

Potrebna dokumentacija koja se dostavlja za refundaciju sredstava - Komponenta I

- Zahtjev za isplatu finansijske pomoći;
- Original ili ovjerena fotokopiju računa/faktura/ugovora, carinska dokumentacija ako se radi o uvezenoj opremi, koja pored detaljnih tehničkih karakteristika i cijenu robe izraženu u EUR i iskazanim PDV-om, mora imati iskazanu marku i tip proizvoda, proizvođača, godinu proizvodnje, rok isporuke, garantni rok, eventualnu montažu i stavljanje u pogon opreme, obuku za korisnike odnosno rukovaoce opreme i sl;
- Dokaz o izvršenom plaćanju (izvodi sa bankarskog računa preduzeća ovjeren od strane poslovne banke, original nalog za prenos);
- Dokaze o postojećem stanju²¹: dokument kojim se opisuje sadašnje stanje nakon uvođenja sistema za prečišćavanje otpadnih voda, fotografije;
- Izveštaj pružaoca usluge o realizovanoj aktivnosti u okviru programske linije, koji mora biti ovjeren od strane pružaoca usluga i preduzeća korisnika;
- Karton deponovanih potpisa;
- Potvrda da je navedeni žiro-račun (naveden u KDP) aktivan izdata od strane poslovne banke. Sredstva će se isplaćivati na žiro račun banke za koji je dostavljena potvrda.

¹⁹ U skladu sa Zakonom o vodama ("Sl. list CG", br. 27/2007 i "Sl. list CG", br. 32/2011, 47/2011 - ispr., 48/2015, 52/2016, 2/2017 - dr. zakon, 80/2017 - dr. zakon, 55/2016 - dr. zakon i 84/2018), Zakonom o upravljanju komunalnim otpadnim vodama ("Službeni list Crne Gore", br. 002/17 od 10.01.2017).

²⁰ Za aktivnosti - Nabavka sistema za tretman otpadnih u industriji.

²¹ Za aktivnosti - Nabavka sistema za tretman otpadnih u industriji.

Komponenta II

Nakon ili istovremeno sa podnijetom opštom dokumentacijom kod Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma, podnosilac prijave se obraća IRFCG u cilju realizacije aktivnosti nabavke opreme u okviru kreditnog aranžmana (ukoliko kreditni aranžman nije već zaključen od 01. januara 2023. do dana objave Javnog poziva).

Dokumentacija kojom se dokazuje da je podnosilac prijave realizovao aktivnost nabavke, instalacije i plaćanja opreme iz kredita, dostavlja se Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma od strane IRF CG A.D.:

- Informacija o odobrenom kreditnom zahtjevu;
- Odluka nadležnog organa;
- Ugovor o sklopljenom kreditu (realizovan u periodu od 01. januara 2023. godine);
- Original ili ovjerena fotokopija računa/fakture/ugovora od dobavljača opreme, carinske deklaracije i ostala dokumentacija od značaja) navedeno podnosilac prijave dostavlja IRFCG)
- Dokaz o izvršenom plaćanju (swift, izvodi o plaćanju sa bankarskog računa preduzeća ka pružaocu usluge/dobavljaču, ovjereni od banke, itd.).

Podnošenje prijava za pokriće dijela odobrenih kreditnih sredstava

Po odobrenju kreditnog zahtjeva i realizaciji sredstava, korisnik podnosi Ministarstvu ekonomskog razvoja zahtjev za odobrenje bespovratne podrške u svrhu pokrića dijela troškova kredita (neotplaćene glavnice). Po zahtjevu korisnika kredita, Ministarstvo ekonomskog razvoja se obraća IRF-u za dostavljanje dokazne dokumentacije na osnovu koje se potvrđuje realizacija kreditnog zahtjeva, što će biti **definisano Protokolom o saradnji sa IRF-om**. Odobrena bespovratna sredstva se uplaćuju na partiju kredita korisnika, na način da se za odobreni iznos sredstava umanju glavnicu kredita.

Bespovratna sredstva će se uplaćivati na račun IRFCG zaključno sa **20. decembrom 2023.** godine za kredite koji su realizovani najkasnije do **1. decembra 2023.** godine u okviru date Programske linije.

Takođe, svi krediti koji se ne realizuju do 1. decembra 2023. godine ne ispunjavaju dalje uslove za refundaciju, tj. dodjelu bespovratne podrške od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma.

Potrebna dokumentacija koja se dostavlja za refundaciju sredstava:

- Zahtjev za isplatu (refundaciju) sredstava

4.5. Razmatranje i odobravanje prijava

Ministarstvo ekonomskog razvoja će razmatrati podnesene prijava u skladu sa procedurom datom u okviru **Poglavlja 7.5. Razmatranje podnesenih prijava.**

4.6. Praćenje sprovođenja programske linije

Komponenta I

Donošenje odluka, implementacija i praćenje realizacije programa i namjenskog korišćenja sredstava, izvještavanje o efektima korišćenja sredstava finansijske podrške, sprovodiće se

u skladu sa procedurom i monitoringom datim u okviru **Poglavlja 8. Praćenje sprovođenja programa**, za period od tri godine od dana odobrenje bespovratnih sredstava.

Komponenta II

Korisnici kredita dužni su kredit koristiti namjenski u skladu sa ovom Programskom linijom ugovorom koji se potpiše između IRF CG A.D. i korisnika²².

5. KONTAKT

Sve informacije kao i stručna pomoć mogu se dobiti putem e-maila sanja.varajic@mek.gov.me, kao i putem kontakt forme na portalu <https://biznis.gov.me>.

---

²² Precizni uslovi Programske linije definisani su Godišnjim planom rada IRF-a za tekuću godinu i mogu se naći na web stranici: www.irfcg.me.

PROGRAMSKA LINIJA ZA PODRŠKU INTERNACIONALIZACIJI

Uvod

Povećanje izvoza ima višestruki značaj za domaću privredu. Rast izvoza je posledično rezultat povećanja produktivnosti i konkurentnosti i dovodi do privrednog rasta i nacionalnog dohotka i smanjivanja nezaposlenosti. Evidentno je da se crnogorska preduzeća pri izlasku na inostrana tržišta i dalje susreću sa različitim preprekama kao što su: nedostatak informacija o tržištima, problem pronalaženja potencijalnih kupaca i partnera, procedurama i sl. Programskom linijom nastoje se podržati aktivnosti koje će omogućiti sektoru mikro, malih i srednjih preduzeća prisustvo i predstavljanje na inostranim sajmovima, učestvovanje na raznim međunarodnim događajima i poslovnim susretima a sve u cilju jačanja izvoznih potencijala gdje preduzeća treba da prepoznaju izvoz kao svoj prioritet u poslovanju.

1. CILJ

Cilj Programske linije za podršku internacionalizaciji MMSP je **da obezbijedi podršku, preduzećima za predstavljanje proizvoda/usluga na međunarodnim tržištima i jačanje poslovne saradnje sa međunarodnim partnerima.**

Specifični ciljevi:

- Povećan izvoz crnogorskih MMSP na ciljanim tržištima;
- Povećan broj MMSP sa povećanom vrednošću izvoznih ugovora na ciljanim tržištima;
- Povećan broj MMSP koji su pripremljeni za izvoz.

2. PREDMET

Kroz Programsku liniju za podršku internacionalizaciji MMSP, podrška je namijenjena za sufinansiranje troškova sljedećih aktivnosti:

- **Komponenta 1. Nastup na međunarodnim sajmovima i/ili učestvovanje na B2B susretima;**
- **Komponenta 2. Istraživanje međunarodnog tržišta za plasman proizvoda/usluga.**

3. FINANSIJSKI OKVIR

Ukupan budžet za realizaciju Programske linije za podršku internacionalizaciji MMSP iznosi 100,000.00€.

Intenzitet podrške:

Princip je da preduzeće finansira 100% svih troškova do završetka aktivnosti za koju konkuriše, a onda mu se nakon podnesene dokumentacije koja dokazuje utrošak sredstva ugovorene aktivnosti, od strane Ministarstva ekonomskog razvoja odobrava refundacija dijela troškova, i to za:

- **Komponenta 1. Nastup na međunarodnim sajmovima i/ili učestvovanje na B2B susretima:** iznos bespovratnih sredstava koji može biti dodijeljen preduzeću za realizaciju ove aktivnosti je **do 70%** iznosa opravdanih troškova bez PDV-a odnosno u maksimalnom iznosu **do 8,000.00 €** (preduzeće može aplicirati za učestvovanje na maksimalno 3 događaja).

- **Komponenta 2. Istraživanje međunarodnog tržišta za plasman proizvoda/usluga:** iznos bespovratnih sredstava koji može biti dodijeljen preduzeću za realizaciju ove aktivnosti je **do 50%** iznosa opravdanih troškova bez PDV-a odnosno u maksimalnom iznosu **do 4,000.00 €**.

Ukoliko u osnivačkoj strukturi preduzeća **u vlasništvu od minimum 50%, učestvuju osobe ženskog pola i/ili osobe koje imaju do 35 godina starosti, kao i za subjekte koji su registrovani i obavljaju djelatnost u jedinicama lokalne samouprave sa indeksom razvijenosti do 100%**, intenzitet maksimalne podrške iznosi **do 80% opravdanih troškova bez PDV-a**, odnosno u maksimalnom iznosu:

- **do 9,000.00 €** za aktivnost „**Nastup na međunarodnim sajmovima i/ili učestvovanje na B2B susretima;**
- **do 5,000.00 €** za aktivnost „**Istraživanje međunarodnog tržišta za plasman proizvoda/usluga.**

Programom je predviđeno da se pomoć na osnovu ove linije dodjeljuje kao pomoć male vrijednosti, uz napomenu da de minimis pomoći se ne mogu dodijeliti za izvoz ili za upotrebu domaćih proizvoda umjesto uvoznih, kao ni za finansiranje osnivanja i upravljanja distributivne mreže u drugim državama članicama. Pomoći za troškove učestvovanja na sajmovima, odnosno troškove studija, ili savjetodavnih usluga potrebnih za uvođenje novog ili postojećeg proizvoda na novo tržište u drugoj državi članici ili trećoj zemlji, obično ne čine pomoć za izvoz.

Za odabrane aktivnost preduzeće angažuje pružaoca usluge koji je zadužen za sprovođenje odobrene projektne aktivnosti.

Preduzeću se nudi mogućnost da po osnovu Javnog poziva aplicira za sve komponente u okviru ove Programске linije. Sredstva će se dodjeljivati putem otvorenog postupka dodjele bespovratnih sredstava kroz otvoreni Javni poziv, odnosno do utroška raspoloživih sredstava za programsku liniju.

4. PROCEDURA SPROVOĐENJA

4.1. Raspisivanje Javnog poziva

Javni poziv za privredne subjekte, korisnike državne pomoći, će raspisati u skladu sa procedurom datom u Poglavlju **7. Procedura sprovođenja programa, i 7.1. Raspisivanje javnog poziva.**

4.2. Opšti uslovi za učešće

Opšti uslovi za učešće u programskoj liniji koje je potrebno da zadovolji podnosilac prijava navedeni su u Poglavlju 7.2 Opšti uslovi za učešće

4.3. Opravdani troškovi

Opravdani troškovi u okviru podržanih aktivnosti su:

Projektna aktivnost	Prihvatljivi troškovi
Nastup na međunarodnom sajmu i/ili učešće na B2B događajima *	<p>Izlaganje na jednom ili više međunarodnih sajmova i/ili učešće na jednom ili više B2B događaja koji su povezani sa djelatnošću preduzeća (maksimalni broj događaja na nivou godine je 3):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Troškovi zakupa i uređenja izložbenog/virtuelnog prostora (uključujući troškove postavljanja i rastavljanja štanda, potrebnog inventara/opreme, potrebne priključke električne energije, vode, interneta, troškove čišćenja i sl.)** • Troškovi upisa u katalog izlagača i drugi administrativni troškovi vezani za realizaciju aktivnosti. • Troškovi prevoza i smještaja za maksimum 2 lica zaposlena u kompaniji (za maksimalno 3 prijavljena događaja)***;
Istraživanje međunarodnog tržišta za plasman proizvoda/usluga	<ul style="list-style-type: none"> • Troškovi izrade studije • Troškovi savjetodavnih usluga za: izradu analize ino tržišta (analiza treba da obuhvati analizu konkurentnosti korisnika na ino tržištu, analizu konkurentnosti proizvoda/usluge na ino tržištu, identifikovanje kriterijuma za pozicioniranje na tržištu, analizu potencijalnih poslovnih partnera, definisanje strategije nastupa koja obuhvata period od najmanje 12 mjeseci

*U okviru ove komponente preduzeće može prijaviti maksimalno 3 događaja u toku godine;

** Troškovi koji se odnose na zakup izložbenog/virtuelnog prostora, troškove upisa u katalog izlagača, troškovi kotizacije, ulaznica, učestvovanje na B2B događaju prihvatljivi su isključivo od strane organizatora ili ovlašćenog predstavnika;

*** Troškovi prevoza i smještaja su opravdani samo ukoliko preduzeće (korisnik) učeštvuje kao izlagač na sajmu ili na organizovanom B2B događaju.

4.4. Potrebna dokumentacija

Potrebna dokumentacija za učešće u programskoj liniji koju je podnosilac prijave u obavezi da dostavi prilikom apliciranja navedena je u Poglavlju 7.4. **Podnošenje prijave i potrebna dokumentacija**. Uz dokumentaciju koja je navedena u **Poglavlju 7.4.**, potrebno je dostaviti dodatnu (specifičnu) dokumentaciju, u zavisnosti od aktivnosti za koju se aplicira, i to:

Projektna aktivnost	Potrebna dokumentacija
Nastup na međunarodnom sajmu	<ul style="list-style-type: none"> - Detaljan opis sajamske aktivnosti/B2B događaja (datum i mjesto održavanja, značaj učešća preduzeća na istom), planirana kvadratura, dizajn štanda (na memorandumu preduzeća); - Ponuda/Profaktura za zakup sajamskog prostora/virtuelnog prostora od strane organizatora sajma ili ovlašćenog predstavnika; - Ponuda/Profaktura za učestvovanje na B2B događaju od strane organizatora; - Ponuda/profaktura za dizajn/izradu izložbenog/virtuelnog prostora izdata od strane organizatora ili drugog ponuđača; - Ponuda/Profaktura za administrativne troškove propisane od strane sajma (upisnina za katalog i sl.) izdata od strane organizatora;

	<ul style="list-style-type: none"> - Ponuda za operativne troškove (priključak struje, vode, internet, i sl.) izdata od strane organizatora; - Ponuda/profaktura za putne troškove (avio karta, smještaj) izdata od strane agencije, predstavništva avio kompanije, hotela za maksimalno 2 zaposlena lica; - IOPPD obrazac kao dokaz da zaposleni za koje se podnose troškovi putovanja su zaposleni u preduzeću.
Istraživanje međunarodnog tržišta za plasman proizvoda/usluga	<ul style="list-style-type: none"> - Detaljan opis planiranog istraživanja (za koji proizvod/uslugu, koje tržište), planirani sadržaj (na memorandumu preduzeća); - Profaktura za izradu studije istraživanjastudije. - Lista referenci pružaoca usluga;

Napomene:

- Troškovi koji se odnose na zakup izložbenog/virtuelnog prostora, troškove upisa u katalog izlagača, troškovi kotizacije i ulaznica, troškovi učešća na B2B susretima prihvatljivi su isključivo od organizatora sajma ili ovlašćenog predstavnika;
- Troškovi smještaja i avio karata mogu biti izdati direktno od turističke agencije/avio prevoznika/pružaoca usluge.

Komisija zadržava pravo da umani iznos prijavljenih troškova za refundaciju ukoliko isti nijesu u skladu sa opravdanim troškovima i definisanim rokovima, ili pravo da zahtjev odbaci.

U okviru Programske linije za podršku internacionalizaciji dozvoljeno je da pravno lice bude istovremeno korisnik sredstava i pružalac usluge.

Dokumentacija koja se podnosi nakon realizacije ugovorenih projektnih aktivnosti (refundacija sredstava):

- Zahtjev za isplatu (refundaciju) sredstava;
- Izvještaj o realizaciji aktivnosti (Obrazac);
- Original ili ovjerenu fotokopiju računa;
- Dokaz o izvršenom plaćanju (izvodi sa bankarskog računa preduzeća ovjeren od strane poslovne banke, original nalog za prenos);
- Karton deponovanih potpisa;
- Potvrda da je navedeni žiro-račun (naveden u KDP) aktivan, izdata od strane poslovne banke.

U zavisnosti od odobrenih i ugovorenih projektnih aktivnosti u okviru dokumentacije koja se podnosi za pravdanje troškova podnosi se i sledeće:

Projektna aktivnost	Dodatna dokumentacija za pravdanje troškova
Nastup na međunarodnom sajmu/ učešće na B2B događajima	<ul style="list-style-type: none"> • Izvještaj o postignutim rezultatima; • Nacrt štanda, fotografije, katalog izlagača. • Ulaznice za sajam/kotizacija za učešće na B2B događaju. • Troškovi prevoza, potrebno je dostaviti: <ul style="list-style-type: none"> - bording karte u skladu sa fakturom za prevoz; kopija pasoša gdje se vidi pečat ulaska/izlaska iz zemlje gdje se događaj održava; vozne karte. • Troškovi smještaja – faktura za smještaj;

	<ul style="list-style-type: none"> • Troškovi vize;
Istraživanje međunarodnog tržišta za plasman proizvoda/usluga	<ul style="list-style-type: none"> • Primjerak izrađene studije

4.5. Razmatranje i odobravanje prijava

Ministarstvo ekonomskog razvoja će razmatrati podnesene prijave u skladu sa procedurom datom u okviru **Poglavlja 7.5. Razmatranje podnesenih prijava.**

Krajnji rok za podnošenje finalnih izvještaja/ zahtjeva za refundaciju odobrenih aktivnosti u okviru Programske linije za podršku internacionalizaciji je 4. decembra 2023. godine do 15:00h.

4.6. Praćenje sprovođenja programske linije

Donošenje odluka, implementacija i praćenje realizacije programa i namjenskog korišćenja sredstava, izvještavanje o efektima korišćenja sredstava finansijske podrške, sprovodiće se u skladu sa procedurom definisanom u okviru Poglavlja 8. „Praćenje sprovođenja programa“. Programskom linijom nije predviđen monitoring.

5. KONTAKT

Sve informacije koje se odnose na Program korisnici mogu dobiti putem elektronske pošte na adrese ivana.zecevic@mek.gov.me i ana.sebek@mek.gov.me kao i putem kontakt forme na portalu <https://biznis.gov.me>

PROGRAMSKA LINIJA ZA UNAPREĐENJE MARKETINGA

Uvod

Marketing je jedan od bitnih elemenata koji koriste preduzeća u cilju opstanka na tržištu. Sve veći broj mali i srednjih preduzeća zahtjeva korišćenje novih marketinških alata i primjenu strategija koje su prilagođene tržišnim uslovima.

Imajući u vidu promjene koje su uticale na tržište, da bi mala i srednja preduzeća bila konkurentna moraju stalno poboljšavati izgled i ugled svojih proizvoda/usluga kroz ulaganje u istraživanje i razvoj, unapređenje prakse upravljanja proizvodima/uslugama na tržištu, kao i razvijanje kreativnog i privlačnog dizajna.

1. CILJ

Programska linija za unapređenje marketinga ima za cilj **da obezbijedi podršku za jačanje brenda preduzeća korišćenjem promotivnih alata i kampanja kako bi se kreirala jedinstvena i trajna slika na tržištu.**

Specifični ciljevi:

- Izgradnja svijesti o brendu preduzeća i podizanje svijesti o pravima intelektualne svojine;
- Veća vidljivost i prepoznatljivost preduzeća na tržištu;

2. PREDMET

Kroz Programsku liniju za unapređenje marketinga, podrška je namijenjena za sufinansiranje troškova sljedećih aktivnosti:

- Komponenta 1. Podrška za vizuelni identitet preduzeća
- Komponenta 2. Podrška za digitalni marketing;
- Komponenta 3. Podrška za izradu promotivnog materijala.

U cilju jačanja svijesti o pravima intelektualne svojine, preduzeća za koje je donijeta odluka o odobrenju pomoći, prilikom podnošenja zahtjeva za refundaciju troškova, biće u obavezi da dostave dokaz da je preduzeće podnijelo prijavu za registraciju žiga u Crnoj Gori ili ima žig registrovan u Crnoj Gori.

3. FINANSIJSKI OKVIR

Ukupan budžet za realizaciju Programske linije za unapređenje marketinga iznosi 150,000.00€.

Intenzitet podrške: Princip je da preduzeće finansira 100% svih troškova do završetka aktivnosti za koju konkuriše, a onda mu se nakon podnešene dokumentacije (faza 2.) koja dokazuje utrošak sredstava ugovorene aktivnosti, od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma odobrava refundacija dijela troškova, i to za:

- ✓ **Komponenta 1. Podrška za vizuelni identitet preduzeća:** refundacija dijela troškova u iznosu do 50% iznosa opravdanih troškova bez PDV-a, a u maksimalnom iznosu do 1,000.00 €;
- ✓ **Komponenta 2. Podrška za digitalni marketing:** refundacija dijela troškova u iznosu do 50% iznosa opravdanih troškova bez PDV-a, a u maksimalnom iznosu do 3,000.00 €;
- ✓ **Komponenta 3. Podrška za izradu promotivnog materijala:** refundacija dijela troškova u iznosu do 50% iznosa opravdanih troškova bez PDV-a, a u maksimalnom iznosu do 3,000.00 €;

Ukoliko u osnivačkoj strukturi preduzeća u vlasništvu od minimum 50%, učestvuju **osobe ženskog pola i/ili osobe koje imaju do 35 godina starosti**, kao i za subjekte koji su registrovani i obavljaju djelatnost u jedinicama lokalne samouprave sa indeksom razvijenosti do 100%, intenzitet maksimalne podrške iznosi **do 80% opravdanih troškova bez PDV-a**, odnosno u maksimalnom iznosu:

- ✓ do 1,500.00 € za komponentu 1. Podrška za vizuelni identitet preduzeća;
- ✓ do 4,000.00 € za komponentu 2. Podrška za digitalni marketing
- ✓ do 4,000.00 € za komponentu 3. Podrška za izradu promotivnog materijala

Preduzeću se nudi mogućnost da po osnovu Javnog poziva aplicira **za sve komponente u okviru ove Programске linije**. Sredstva će se dodjeljivati putem otvorenog postupka dodjele bespovratnih sredstava kroz otvoreni Javni poziv, odnosno do utroška raspoloživih sredstava za programsku liniju.

4. PROCEDURA SPROVOĐENJA

4.1. Raspisivanje Javnog poziva

Javni poziv za privredne subjekte, korisnike državne pomoći, će raspisati u skladu sa procedurom datom u Poglavlju 7. Procedura sprovođenja programa, i 7.1. Raspisivanje javnog poziva.

4.2. Opšti uslovi za učešće

Opšti uslovi za učešće u programskoj liniji koje je potrebno da zadovolji podnosilac prijava navedeni su u Poglavlju 7.2 Opšti uslovi za učešće.

4.3. Opravdani troškovi

Opravdani troškovi u okviru podržanih aktivnosti su:

Projektna aktivnost	Prihvatljivi troškovi
Podrška za vizuelni identitet preduzeća	- Dizajn i redizajn logotipa i/ili slogana; - Izrada knjige grafičkih standarda
Podrška za digitalni marketing	- Content marketing –kreiranje sadržaja za društvene mreže, pisanje blogova, copywriting a koji je sastavni dio social media marketinga (Facebook, Instagram, Youtube, LinkedIn, Tweeter); - SEO (Search Engine Optimization)/ Optimizacija za pretraživače; - Search Engine Marketing (SEM)/ Marketing pretraživača, Google ads, Facebook ads, Youtube ads; - Influencer marketing.
Podrška za izradu promotivnog materijala	- Izrada grafičkih i video materijala; - Dizajn/priprema/štampa materijala za informisanje i unapredjenje prodaje: katalozi, brošure, flajeri, plakati, poster, bilbordi, table, zastave, majice, notes, olovke i slično)* - Video produkcija; - Priprema e-materijala (e-brošure); - Prevod i lektorisanje materijala; - Dizajn/redizajn ambalaže/etikete**

*Kroz ovu aktivnost ne podržava se brendiranje prostora i pokretnih stvari (vozila);

**Ne prihvataju se troškovi štampe ambalaže i etiketa.

Napomena:

U okviru Programske linije za unapređenje marketinga, pružalac usluge može pružiti uslugu za najviše 5 korisnika. Preduzeća čija je djelatnost povezana sa predmetom podrške ne mogu biti korisnici u okviru Programske linije za unapređenje marketinga.

4.4. Potrebna dokumentacija

Potrebna dokumentacija za učešće u programskoj liniji koju je podnosilac prijave u obavezi da dostavi prilikom apliciranja navedena je u Poglavlju 7.4. **Podnošenje prijave i potrebna dokumentacija.**

Uz dokumentaciju koja je navedena u **Poglavlju 7.4.**, potrebno je dostaviti dodatnu (specifičnu) dokumentaciju, i to:

Projektna aktivnost	Potrebna dokumentacija (faza 1) – podnošenje prijava	Potrebna dokumentacija (faza 2) -refundacija sredstava
Podrška za vizuelni identitet preduzeća	<ul style="list-style-type: none"> - Detaljan opis i cilj planirane aktivnosti (na memorandumu preduzeća); - Ponudu/profakturu i/ili fakturu pružaoca usluga za realizaciju aktivnosti sa detaljnim opisom i troškovima;	<ul style="list-style-type: none"> - Zahtjev za isplatu (refundaciju) sredstava - Obrazac 5; - Završni izvještaj o realizaciji aktivnosti u okviru programske linije – Obrazac 6, - Faktura pružaoca usluga za realizaciju aktivnosti;
Podrška za digitalni marketing	<ul style="list-style-type: none"> - Dokaz o postojećem stanju (izjava, fotografije); - Reference pružaoca usluge.	<ul style="list-style-type: none"> - Dokaz o izvršenom plaćanju (izvodi sa bankarskog računa preduzeća ovjeren od strane poslovne banke, original nalog za prenos);
Podrška za izradu promotivnog materijala	<ul style="list-style-type: none"> - Detaljan opis planiranog promotivnog materijala (za koji proizvod/uslugu, koje tržište), cilj izrade istog, ciljna grupa kome je namijenjen, planirani sadržaj (na memorandum preduzeća); - Ponudu/profakturu i/ili fakturu pružaoca usluga za realizaciju aktivnosti sa detaljnim opisom i troškovima; - Dokaz o postojećem stanju (da li preduzeće posjeduje promotivni materijal, sadržaj i sl., fotografije, primjerak); - Reference pružaoca usluge.	<ul style="list-style-type: none"> - Dokaz o realizovanoj aktivnosti – dokument kojim se opisuje stanje nakon realizacije aktivnosti, fotografije (zavisno od komponente Programske linije:Knjiga grafičkih standarda/ Dokazi o sprovedenoj digitalnoj kampanji /Primjerak izrađenog promotivnog materijala /CD ili USB za video materijale/ e-brošure / ambalažu/etikete; - Karton deponovanih potpisa; - Potvrda da je navedeni žiro-račun (naveden u KDP) aktivan, izdata od strane poslovne banke; - Dokaz da je preduzeće podnijelo prijavu za registraciju žiga u Crnoj Gori ili ima žig registrovan u Crnoj Gori;

4.5. Razmatranje i odobravanje prijava

Ministarstvo ekonomskog razvoja će razmatrati podnesene prijave u skladu sa procedurom datom u okviru Poglavlja 7.5. Razmatranje podnešenih prijava.

4.6. Praćenje sprovođenja programske linije

Donošenje odluka, implementacija i praćenje realizacije programa i namjenskog korišćenja sredstava, izvještavanje o efektima korišćenja sredstava finansijske podrške, sprovodiće se u skladu sa procedurom definisanom u okviru Poglavlja 8. „Praćenje sprovođenja programa“. **Programskom linijom nije predviđen monitoring.**

5. KONTAKT

Sve informacije koje se odnose na Program korisnici mogu dobiti putem elektronske pošte na adrese ivana.zecevic@mek.gov.me i aleksandra.lakovic@mek.gov.me kao i putem kontakt forme na portalu <https://biznis.gov.me>

PROGRAMSKA LINIJA ZA PRUŽANJE MENTORING USLUGA

Uvod

Mentoring je sveobuhvatan i relativno dug proces podrške preduzećima (privrednim društvima) i preduzetnicima sa ciljem podržavanja nesmetanog razvoja i smanjenja broja neuspješnih preduzeća i preduzetnika.

Mentoring čini skup sljedećih usluga:

- Dijagnostifikovanje - analiza trenutne situacije u preduzeću, odnosno kod preduzetnika;
- Pomoć u pripremi razvojnih aktivnosti/planova i njihovoj implementaciji, kako bi se dostigli što bolji poslovni rezultati;
- Savjetovanje i koordinacija aktivnosti usmjerenih na pristupanje fondovima, vladinim programima podrške razvoju biznisa, novim tehnologijama, konsultantskim uslugama, itd.;
- Pomoć u pronalaženju poslovnih partnera i uspostavljanju poslovne saradnje.

1. CILJ

Cilj Programske linije za pružanje mentoring usluga je **besplatna nefinansijska podrška** za mikro, mala, srednja preduzeća i preduzetnike koji se bave proizvodnjom ili pružanjem usluga.

Metodologija usluge mentoringa jasno definiše sve korake i aktivnosti u realizaciji mentoringa (upravljanje šemom, rad na terenu, broj posjeta, aktivnosti u okviru svake posjete, vrijeme predviđeno za pripremu plana i izvještavanje) i to kroz vodiče: Vodič za mentoring za početnike i Vodič za mentoring zrelih preduzeća.

2. PREDMET

Proces mentoringa se odvija po uspostavljenoj mentoring šemi, razvijenoj u saradnji sa Japanskom agencijom za međunarodnu saradnju (JICA). Metodologija određuje korake u procesu u okviru kojeg stručno lice-mentor sprovodi u direktnom kontaktu i radu sa osnivačem i /ili odgovornim licem privrednog subjekta određeni broj sati, 25 za novoosnovana preduzeća i 50 za postojeća, i to u prostorijama korisnika (ne manje od 70% od ukupnog broja predviđenih sati). Osnivač i/ili odgovorno lice privrednog subjekta i mentor zajedno proučavaju aktuelno poslovanje, analiziraju trenutnu situaciju, dijagnostikuju razloge trenutnih problema ili smetnji za dalji razvoj, sagledavaju potencijale za rast, te na osnovu konstatovanog stanja mentor i korisnik mentoring usluge pripremaju plan razvoja.

3. FINANSIJSKI OKVIR

Ukupan budžet za realizaciju Programske linije za pružanje mentoring usluga u 2023. godini iznosi 35,000.00 €.

Mentoring usluga je besplatna za krajnje korisnike - mikro, mala, srednja preduzeća i preduzetnike, dok se mentori isplaćuju za pruženu mentoring uslugu.

4. OBAVEZE MENTORA

Mentor je kvalifikovana osoba koja posjeduje sertifikat da je uspješno završila mentoring treninge organizovane od strane sertifikovanih mentora Razvojne agencije Srbije i JICA konsultanata iz oblasti dijagnostifikovanja preduzeća, finansijskog menadžmenta, marketinga, izrade biznis plana, proizvodnog menadžmenta, poslovne komunikacije i razvoja ljudskih resursa.

U skladu sa potpisanim **Sporazumom o saradnji između Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma i Japanske agencije za međunarodnu saradnju (JICA)**, a u cilju jačanja kapaciteta postojećih biznis centara i jedinica lokalne samouprave u pogledu pružanja nefinansijske podrške mikro, malim, srednjim preduzećima i preduzetnicima, definisano je da mentori mogu da budu zaposleni u biznis centrima/ jedinicama lokalne samouprave koje se bave razvojem preduzetništva.

Biznis centri i jedinice lokalne samouprave, u obavezi su da:

- vrše promociju programske linije, kao i Javnog poziva nakon njegovog objavljivanja na teritoriji opštine koju pokrivaju;
- bez odlaganja pružaju neophodne informacije potencijalnim korisnicima mentoringa u vezi sa učešćem na Javnom pozivu, kao i informacije u vezi sa predviđenim mentoring uslugama/aktivnostima koje će biti pružene odabranim korisnicima;
- na zahtjev Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma dostave informacije u vezi sa daljim radom korisnika mentoringa, a na osnovu praćenja rada pomenutih privrednih subjekata (tzv. „follow-up“ aktivnosti).
- Dostavljaju finalne izvještaje o sprovedenoj mentoring usluzi.

Na osnovu ovog koncepta, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma je u saradnji sa Japanskom agencijom za međunarodnu saradnju (JICA) izradilo program obuke i sistem kvalifikacija za mentore, i vrši sertifikaciju mentora koji su pohađali program obuke i položili završne ispite.

Zvanje mentora može steći lice koje ispunjava osnovne uslove koji su definisani Projektom, a koji se odnose na to da imaju:

- više od 25 godina starosti;
- univerzitetsko obrazovanje;
- najmanje 3 godine radnog iskustva u oblasti podrške razvoju malih i srednjih preduzeća.

Osim osnovnih uslova koje je neophodno da ispunjava, budući mentor je u obavezi da uspješno završi ciklus mentoring obuka, organizovanih od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma i Japanske agencije za međunarodnu saradnju (JICA).

5. IZBOR MENTORA

Komisija sastavljena od predstavnika Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma vršiće izbor mentora na osnovu stručnih kvalifikacija koje isti mora posjedovati, datih kriterijuma za ocjenu mentora i mentoring procesa, profila kompanije i njenih očekivanja od mentoring procesa. Komisija zadržava pravo na izbor mentora koji će biti angažovan za pružanje usluga mentoringa.

Svakom izabranom korisniku dodjeljuje se jedan ili više mentora, u zavisnosti od broja prijavljenih preduzeća, lokalnih samouprava iz kojih preduzeća dolaze kao i profila i razvojnih performansi samog preduzeća²³.

Svakom izabranom mentoru shodno broju preduzeća - korisnika mentoring usluga, dodjeljuje se određeni broj sati. Broj sati za novoosnovana preduzeća (koja posluju do 3 godine do dana apliciranja) ne može biti manji od 25 sati, odnosno 50 sati za postojeća preduzeća (koja posluju duže od 3 godine do dana apliciranja)

---

²³ Definisano Uputstvom za pružanje mentoring usluga.

6. OCJENA SPROVEDENIH MENTORING USLUGA

6.1. Ocjena dostavljenog izvještaja

Komisija ocjenjuje rad mentora. Ocjena se temelji na osnovu:

- ocjene dostavljenog finalnog izvještaja mentora, u kojem se vrednuje njegova uspješnost u sprovedenom mentoring procesu;
- sprovedene evaluacije korisnika mentoring usluga;
- izbora najboljeg mentora godine.

Finalni izvještaj mora sadržati **tehnik**e i **alate**, koji su sadržani u **Uputstvu za opšte razumijevanje mentorstva**.

Elementi vrednovanja izvještaja su:

- Metodika kreativnost u radu, odnosno pronalaženje postupaka za optimalno postizanje ciljeva;
- Primjenjivanje tehnika i alata u radu sa korisnikom;
- Postignuti rezultati/ prijedlozi mjera za unaprjeđenje poslovanja.
- Mentor je u obavezi da Komisiji dostavi Izvještaj o realizovanim mentoring uslugama, **u roku od 30 dana** nakon završetka mentoring procesa. Komisija sagledava i ocjenjuje dostavljeni Izvještaj. Mentor koji je dva puta ocijenjen negativno, ne može više obavljati mentoring proces.

Evaluacija korisnika mentoring usluga se sprovodi na osnovu evaluacije/upitnika koji se dostavljaju korisnicima mentoring usluga. Upitnik je sastavni dio Uputstva za opšte razumijevanje mentorstva. Nakon završetka mentoring procesa potrebno je da korisnik dostavi popunjeni upitnik Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma u cilju evaluacije usluge mentoringa koju je pružio mentor, kao i unapređenja usluge mentoringa.

Ukoliko korisnik mentoring usluge u navedenom roku ne dostavi neophodnu validnu dokaznu dokumentaciju i priloge koji su predviđeni programskom linijom i Javnim pozivom, gubi pravo da bude korisnik mentoring usluge.

6.2. Isplata mentora

Prije početka sprovođenja mentoring usluge, mentori potpisuju Ugovor o pružanju mentoring usluge sa Ministarstvom ekonomskog razvoja i turizma kojim se definišu međusobna prava i obaveze između dvije ugovorne strane. Takođe, Ugovorom se definišu i rokovi do kada mentor mora da završi ugovorenu obavezu-pružanje mentoring usluge, kao i do kada da dostavi finalni izvještaj o završetku iste.

Mentoring usluga je besplatna za korisnike mentoring usluga - mikro, mala, srednja preduzeća i preduzetnike, dok se mentori isplaćuju za pružene mentoring usluge u roku od 30 dana od dana podnošenja finalnog izvještaja o sprovedenim mentoring aktivnostima i dostavljenog evaluacionog formulara od strane korisnika mentoring usluga. Sredstva se isplaćuju po osnovu Ugovora o sprovedenim mentoring uslugama zaključenog između Ministarstva ekonomskog razvoja kao naručioca posla i mentora, kao izvršioca tražene usluge, u skladu sa potpisanim Sporazumom o saradnji sa Japanskom agencijom za međunarodnu saradnju (JICA), u okviru koga su navedeni prava i obaveze jedne i druge strane tokom implementacije projektnih aktivnosti.

7. PROCEDURA SPROVOĐENJA

7.1. Raspisivanje Javnog poziva

Javni poziv za privredne subjekte, korisnike državne pomoći, će raspisati u skladu sa procedurom datom u Poglavlju 7. **Procedura sprovođenja programa**, i **7.1. Raspisivanje javnog poziva**.

Zainteresovani kandidati podnose prijave u dvije kategorije:

- Novoosnovani privredni subjekti - koji posluju do 3 godine do dana apliciranja na Javni poziv;²⁴
- Postojeći privredni subjekti - koji posluju duže od 3 godine od dana objavljivanja Javnog poziva;

7.2. Potrebna dokumentacija

Potrebna dokumentacija za učešće u programskoj liniji koju je podnosilac prijave u obavezi da dostavi navedena je u Poglavlju 7.4. **Podnošenje prijava i potrebna dokumentacija**, uz poštovanje napomena u vezi sa dokumentacijom datom u navedenom poglavlju.

7.3. Razmatranje i odobravanje prijava

Ministarstvo ekonomskog razvoja će razmatrati podnešene prijave u skladu sa procedurom datom u okviru **Poglavlja 7.5. Razmatranje podnešenih prijava**.

7.4. Praćenje sprovođenja programske linije

Donošenje odluka, implementacija i praćenje realizacije programske linije, sprovodiće se u skladu sa procedurom datom u okviru **Poglavlja 8. Praćenje sprovođenja programa**. Programskom linijom nije predviđeno sprovođenje monitoringa.

8. KONTAKT

Sve informacije koje se odnose na Program korisnici mogu dobiti putem elektronske pošte na adrese andjela.gajevic@mek.gov.me i sanja.varajic@mek.gov.me kao i putem kontakt forme na portalu <https://biznis.gov.me>

---

²⁴ Da imaju predate zvanične finansijske izvještaje za 2022. godinu u zakonski predviđenom roku ili im je Rješenjem Uprave prihoda i carina odobren produžetak roka za predaju finansijskih izvještaja.

PROGRAMSKA LINIJA ZA POČETNIKE U BIZNISU

Uvod

Preduzetništvo igra ključnu ulogu u ekonomskom razvoju rastućeg globalnog tržišta. Njegova važnost ogleda se u činjenici da preduzetništvo prvenstveno predstavlja novi izvor prihoda, podsticanje ekonomskog razvoja, stvaranje novih proizvoda i razvoj novih tehnologija. Kroz uspješne preduzetničke poduhvate utiče se na poboljšanje životnog standarda, stvaranje nove vrijednosti i otvaranje novih radnih mjesta.

Razvoj preduzetništva, kao i razvoj preduzetničkih znanja i vještina jedan su od prioritarnih pravaca Vladinih razvojnih politika. Motivisanjem pojedinaca, potencijalnih preduzetnika, za otpočinjanje i pokretanje sopstvenog biznisa, razvojem preduzetničke kulture u Crnoj Gori i unapređenjem poslovnog ambijenta za bavljenje preduzetništvom, u značajnoj mjeri će se doprinijeti ubrzanom ekonomskom razvoju i prosperitetu društva u cjelini.

Kroz Programsku liniju za početnike u biznisu koju Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma realizuje u saradnji sa Investiciono razvojnim fondom Crne Gore A.D., nastoje se ohrabriti novoosnovani privredni subjekti, koji su na početku razvoja svog biznisa, da krenu u preduzetničke vode i stimulišu se određenim mjerama nefinansijske i finansijske podrške.

1 CILJ

Osnovni cilj programske linije je podrška razvoju preduzetništva kroz podsticanje daljeg rasta novoosnovanih mikro, malih, srednjih preduzeća i preduzetnika.

Specifični ciljevi:

- otvaranje novih radnih mjesta kroz podsticanje preduzetništva i započinjanje sopstvenog biznisa;
- animiranje specifičnih ciljnih grupa – mladih ljudi, žena, studenata, lica sa invaliditetom, nezaposlenih lica koja su na evidenciji ZZZCG, itd. da sudbinu »uzmu u svoje ruke« i posvete se biznisu;
- stimulisanje inovativnosti i kreativnosti mladih;
- podsticanje daljeg rasta postojećih MSP.

2. PREDMET

Predmet Programske linije je pružanje nefinansijske i finansijske podrške za osnivanje novih i unapređenje poslovanja postojećih privrednih subjekata koja posluju **kraće od godinu dana od dana apliciranja na Javni poziv.**

- **Uspostavljanje saradnje sa Investiciono - razvojnim fondom**

Procedura Programske linije nalaže da se, kao rezultat saradnje sa Investiciono-razvojn timer fondom za učešće u realizaciji programske linije potpiše **Protokol o saradnji**, kojim će se definisati procedure saradnje, potrebna dokumentacija, način prenosa sredstava po odobrenim prijavama za pokriće dijela odobrenih kreditnih sredstava (neotplaćene glavnice), izvještavanje o otplati kreditnih sredstava, i druga pitanja od značaja za sprovođenje programske linije.

NEFINANSIJSKA PODRŠKA OBUHVATA:

- Organizovanje preduzetničkih ciklusa edukacije na teme koje su relevantne za otpočinjanje i dalje unapređenje biznisa (poresko zakonodavstvo, istraživanje tržišta, kanali prodaje i distribucije, pronalaženje kupaca na lokalnom i međunarodnom tržištu). Takođe, polaznici će imati priliku da se upoznaju i sa marketinškim aktivnostima, brendiranjem i korišćenjem socijalnih mreža u cilju poboljšanja rezultata poslovanja.
- Tehničku podršku u vidu pružanja konsultantskih usluga za izradu biznis planova, kandidatima koji su ispunili uslove i kriterijume definisane Javnim pozivom;
- Obezbijeđen mentoring u trajanju od 25 sati mentorskog rada po završetku preduzetničkih ciklusa edukacije.

FINANSIJSKA PODRŠKA OBUHVATA:

Apliciranje za kreditnu podršku kod Investiciono razvojnog fonda Crne Gore A.D. kroz direktno finansiranje i obezbjeđenu bespovratnu podršku od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma za privredne subjekte za koje IRF donese pozitivnu odluku o kreditiranju.

Za kreditnu podršku obezbijeđeni su sljedeći uslovi:

- Iznos kredita: do 50.000,00€ (za registrovane preduzetnike do 30.000,00 €)
- Kamatna stopa: 4,40 % na godišnjem nivou uz proporcionalni sistem obračuna
- Rok otplate: do 12 godina (uključujući grace period)
- Grace period: do 4 godine.

Zavisno od cijene raspoloživih izvora finansiranja, kamatna stopa može biti veća, sa čim bi korisnik sredstava Fonda bio uredno upoznat.

Minimalan iznos kredita za koji se može aplicirati je 5.000,00 €.

Sredstva za dobijanje kreditne podrške obezbijeđena su kroz budžet Investiciono razvojnog fonda Crne Gore A.D.

Posebni uslovi kreditiranja:

Za subjekte koji projekte realizuju u opštinama sjevernog regiona i u opštinama koje su ispod prosječne vrijednosti indeksa razvijenosti u Crnoj Gori kamatna stopa iznosi 3,90 % na godišnjem nivou uz proporcionalan način obračuna kamate.

Napomena:

Da bi kandidati stekli uslov da apliciraju za kreditna sredstva kod IRF-a neophodno je da pohađaju preduzetničke cikluse edukacije organizovane od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma, kao i da započnu mentoring proces u trajanju od 25 sati besplatnog mentorskog rada. Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma kroz tehničku podršku priprema propisanu projektnu dokumentaciju i istu dostavlja IRF-u na konačno odlučivanje. IRF će na osnovu prijedloga Ministarstva, a u skladu sa svojom poslovnom politikom, donijeti konačnu odluku o odobravanju kreditnih sredstava.

Privredni subjukti koji ispunjavaju opšte uslove Programske linije i koji realizuju kredit kod IRFCG, mogu ostvariti pravo na bespovratnu podršku za pokriće dijela kreditnih sredstava (neotplaćenog iznosa glavnice), i to:

- u iznosu do 15% vrijednosti realizovanog kredita, za kredite vrijednosti do 25.000 eura, a u maksimalnom iznosu do 3.000 eura, odnosno
- do 10%, za kredite vrijednosti od 25.000 do 50.000 eura, u maksimalnom iznosu do 5.000 eura.

3. FINANSIJSKI OKVIR

Ukupan budžet za realizaciju Programске linije za početnike u biznisu koji se odnosi na bespovratnu podršku Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma iznosi **50,000.00 €**.

Ukupni budžet za realizaciju nefinansijske - konsultantske podrške od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma iznosi **15,000.00€**.

4. OPRAVDANI TROŠKOVI PODRŠKE

Programskom linijom, krediti su namijenjeni za ulaganja u materijalnu imovinu (građevinske objekte, opremu i uređaje) i nematerijalnu imovinu (razvoj proizvoda ili usluga, patenti, licence, koncesije, autorska prava, franšize, i sl.) i obrtna sredstva.

- IRF CG A.D. može finansirati do 75,00% vrijednosti ukupne investicije. **Preostalih 25% ukupne vrijednosti investicije podnosilac zahtjeva za kredit će obezbijediti iz sopstvenih izvora prije započinjanja investicije i odobrenja kreditnog zahtjeva.**

Sopstveno učešće može biti u novcu, objektima, postrojenjima, mašinama i opremi, koja se priznaju ukoliko su u vlasništvu pravnog lica a zavisno od oblika organizovanja privredne djelatnosti.

Kreditni su namijenjeni za ulaganja u osnovna i obrtna sredstva. Iznos kredita namijenjen ulaganju u obrtna sredstva može biti do 30,00 % ukupnog iznosa kredita.

Napomena: Programskom linijom nije podržana djelatnost trgovine, ugostiteljski objekti koji isključivo pružaju usluge točenja pića; Djelatnosti izdavanja novina i drugih povremenih izdanja, djelatnosti proizvodnje i emitovanja radijskog i televizijskog programa, djelatnosti novinskih agencija, kao i uslužnih djelatnosti agencija za marketing i odnosa s javnošću; Kupovina udjela u drugim društvima, akcijama i ostalih vrijednosnih papira; Benzinske pumpe; Izgradnja stambenih i poslovnih prostora radi prodaje; Proizvodnja i prodaja vojne opreme ili usluga; Prodajni auto saloni, Djelatnosti koje se odnose na pružanje usluga rent a car-a i javnog prevoza putnika u dijelu nabavke komercijalnih putničkih vozila; Završene investicije u cilju refinansiranja kreditnih obaveza; Bankarstvo i osiguranje; Djelatnost proizvodnje čelika, sintetičkih vlakana i vađenje uglja; brodogradnja; proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda; proizvodnja i prodaja vojne opreme; Trgovina valutama i hartijama od vrijednosti, Učešće u projektima u kojima se krše međunarodno priznata prava radnika, uključujući bezbjednost na radu, pravila i procedure u Crnoj Gori; bilo koja aktivnost koja se smatra nezakonitom ili štetnom po okolinu i opasnom za ljudsko zdravlje: igre na sreću, duvan, alkoholna pića (izuzev proizvodnje vina, zanatskih (kraft) piva i voćnih rakija); nemoralne i nelegalne aktivnosti.

Privredni subjekti koji su ispunili uslove Javnog poziva i koji su pohađali preduzetničke cikluse edukacije, a u cilju pružanja tehničke podrške za izradu biznis plana u obavezi su da neophodnu dokumentaciju za izradu istog dostave u roku od 15 dana od poslednjeg dana obuke ili će se smatrati da su odustali od daljeg učešća u programskoj liniji.

Potrebna dokumentacija zavisno od vrste ulaganja:

Za nabavku opreme/sitnog inventara:

- Ponude/predračuni za nabavku opreme sa detaljnom specifikacijom iste.

Za izgradnju/dogradnju/rekonstrukciju poslovnog objekta:

- List nepokretnosti nekretnine gdje se realizuje predmetna investicija ne stariji od 30 dana;
- Građevinska dozvola (ekvivalent shodno zakonu) ili urbanističko-tehnički uslovi uz uslov da je podnijet zahtjev za građevinsku dozvolu (ekvivalent shodno zakonu) koja mora biti dostavljena prije potpisivanja ugovora;
- Dokaz o legalizaciji;
- Predmjer, predračun i ponude za izvođenje radova.

Za kupovinu poslovnog prostora:

- List nepokretnosti u kojem je upisana nekretnina koja je predmet kupoprodaje ne stariji od 30 dana;
- Predugovor/ugovor o kupoprodaji nekretnine (ovjeren od strane notara).

IRF CG A.D. neće prihvatati ponude/predugovore koji su izdati od fizičkih lica, osim kod kupoprodaje nekretnina, ponude/predugovore od povezanih lica kao ni interne fakture. Predmetna dokumentacija ne može biti **starija od 3 mjeseca od datuma predaje zahtjeva za kredit.**

Takođe, svi kandidati su u obavezi da dostave predlog instrumenata obezbjeđenja za kreditna sredstva. Kao instrumente obezbjeđenja kredita IRF CG A.D. će prihvatati mjenice, hipoteke na nepokretnostima (procijenjena vrijednost nepokretnosti mora biti najmanje vrijedna koliko i iznos traženog kredita), bankarske garancije, garancije jedinica lokalne samouprave, garancije Vlade Crne Gore, jemstva bonitetnih pravnih lica, zaloge potraživanja, administrativne zabrane na primanja, minimum jednog, bonitetnog žiranta (u zavisnosti od iznosa kredita i primanja žiranta) i druge uobičajene instrumente obezbjeđenja u bankarskom poslovanju u skladu sa aktima IRF CG A.D i odlukama nadležnih organa IRF CG A.D. Sve troškove u vezi pribavljanja instrumenata obezbjeđenja i sprovođenje poslova oko osiguranja, brisanja i povraćaja realizovanih instrumenata snosi korisnik kredita.

Pravo na kredit ne postoji, već IRF CG A.D. na osnovu svakog pojedinačnog zahtjeva donosi posebnu odluku.

Korisnici kredita dužni su kredit koristiti namjenski u skladu sa ovom Programskom linijom ugovorom koji se potpiše između IRF CG A.D. i korisnika²⁵.

5. PROCEDURA SPROVOĐENJA

5.1. Raspisivanje Javnog poziva

Javni poziv se sprovodi kao otvoreni postupak s krajnjim rokom dostavljanja prijava **do 1. septembra 2023. godine do 15h.**

5.1. Potrebna dokumentacija za apliciranje

Potrebna dokumentacija za učešće u programskoj liniji koju je podnosilac prijave u obavezi da dostavi navedena je u Poglavlju **7.4. Podnošenje prijava i potrebna dokumentacija.** Pored opšte dokumentacije koju je podnosilac prijave dužan da dostavi prilikom predaje zahtjeva dostavlja se i dodatna dokumentacija za datu **programsku liniju:**

---

²⁵ Precizni uslovi Programske linije definisani su Godišnjim planom rada IRF-a za tekuću godinu i mogu se naći na web stranici: www.irfcg.me.

- Saglasnost za pristup podacima regulatornog kreditnog registra Centralne banke Crne Gore (RKR obrazac);
- Kopija lične karte osnivača privrednog subjekta;

5.2. Procedura prijave za refundaciju

Podnošenje prijava za pokrivanje dijela odobrenih kreditnih sredstava

Po odobrenju kreditnog zahtjeva i realizaciji sredstava, korisnik podnosi Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma zahtjev za odobrenje bespovratne podrške u svrhu pokrivanja dijela troškova kredita (neotplaćene glavnice). Po zahtjevu korisnika kredita, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma se obraća IRF-u za dostavljanje dokazne dokumentacije na osnovu koje se potvrđuje realizacija kreditnog zahtjeva, što će biti definisano **Protokolom o saradnji sa IRF-om**. Odobrena bespovratna sredstva se uplaćuju na partiju kredita korisnika, na način da se za odobreni iznos sredstava umanjuje glavnica kredita.

Ministarstvo će bespovratna sredstva uplaćivati na račun IRFCG zaključno sa **20. decembrom 2023. godine** za kredite koji su realizovani najkasnije do **1. decembra 2023. godine** u okviru date Programске linije.

Takođe, svi krediti koji se ne realizuju do 1. decembra 2023. godine ne ispunjavaju dalje uslove za refundaciju, tj. dodjelu bespovratne podrške od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma.

Korisnici programske linije su u obavezi da prije dodjele bespovratnog dijela sredstava od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma, završe mentoring proces u trajanju od 25 sati besplatnog mentorskog rada²⁶.

Potrebna dokumentacija koja se dostavlja za refundaciju sredstava:

- Zahtjev za isplatu (refundaciju) sredstava

5.3. Razmatranje i odobravanje prijava

Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma će razmatrati podnešene prijave za učešće u Programskoj liniji u skladu sa procedurom datom u okviru **Poglavlja 7.5. Razmatranje podnešenih prijava**.

5.4. Praćenje sprovođenja programske linije

Donošenje odluka, implementacija i praćenje realizacije programske linije i izvještavanje o efektima korišćenja sredstava finansijske podrške, sprovodiće se u saradnji sa IRF-om, a u skladu sa odredbama potpisanog Protokola o saradnji.

IRF CG A.D. će sprovoditi kontrolu namjenskog korišćenja kredita.

6. KONTAKT

Sve informacije koje se odnose na Program korisnici mogu dobiti putem elektronske pošte na adrese andjela.gajevic@mek.gov.me i ivana.zecevic@mek.gov.me kao i putem kontakt forme na portalu <https://biznis.gov.me>

²⁶ Mentoring se sprovodi u direktnim radu sa osnivačima i/ili odgovornim licem u preduzeću. Preduzeću je na raspolaganju 25 sati besplatnog mentorskog rada i to u prostorijama korisnika (ne manje od 70% od ukupnog broja predviđenih sati). Osnivač i/ili odgovorno lice preduzeća i mentor zajedno proučavaju aktuelno poslovanje, analiziraju trenutnu situaciju, dijagnostifikuju razloge trenutnih problema ili smetnji za dalji razvoj, sagledavaju potencijale za rast, te na osnovu konstatovanog stanja mentor i korisnik mentoring usluge pripremaju plan razvoja.

Anex 1 - Spisak dozvoljenih šifri djelatnosti u okviru podržanih sektora Programa za unapređenje konkurentnosti privrede za 2023. godinu

U nastavku je dat spisak dozvoljenih osnovnih šifri djelatnosti u okviru podržanih sektora.

Napomena: U okviru podržanih djelatnosti, troškovi koji se odnose na izgradnju gotovih stambeno-poslovnih jedinica, nabavku putničkih/teretnih/komercijalnih vozila, kao i iznajmljivanje/zakupa materijalnih dobara **nijesu predmet sufinansiranja**.

Takođe, troškovi koji se direktno odnose na proizvodnju i distribuciju proizvoda (troškovi izrade proizvoda, transportni troškovi, troškovi reklamiranja, troškovi kapitalnih investicija, troškovi administracije, amortizacije, osiguranja, kursnih razlika, plaćanje zaostalih obaveza (kamata, poreza, taksi, rata za otplatu kredita i sl.), bankarski troškovi, komisiona plaćanja, i slični troškovi koji se odnose na sprovođenje ugovora, plaćanje provizija, bilo koji vid ličnih troškova i sl.) **nijesu obuhvaćeni ovim Programom**.

SEKTOR B: Vađenje rude i kamena

811	Vađenje građevinskog i ukrasnog kamena, krečnjaka, sirovog gipsa, krede i škriljca
812	Vađenje šljunka, pijeska, gline i kaolina
891	Vađenje minerala za proizvodnju mineralnih đubriva i hemikalija
892	Vađenje treseta
893	Vađenje soli

SEKTOR C: Prerađivačka industrija

1011	Prerada i konzervisanje mesa
1012	Prerada i konzervisanje živinskog mesa
1013	Proizvodnja mesnih prerađevina
1020	Prerada i konzervisanje ribe, ljuskara i mekušaca
1031	Prerada i konzervisanje krompira
1032	Proizvodnja sokova od voća i povrća
1039	Ostala prerada i konzervisanje voća i povrća
1041	Proizvodnja ulja i masti
1042	Proizvodnja margarina i sličnih jestivih masti
1051	Prerada mlijeka i proizvodnja sireva
1052	Proizvodnja sladoleda
1061	Proizvodnja mlinskih proizvoda
1062	Proizvodnja skroba i proizvoda od skroba
1071	Proizvodnja hljeba, svježeg peciva i kolača
1072	Proizvodnja dvopeka, keksa, trajnog peciva i kolača
1073	Proizvodnja makarona, rezanaca i sličnih proizvoda od brašna
1081	Proizvodnja šećera
1082	Proizvodnja kakaoa, čokolade i konditorskih proizvoda

1083	Prerada čaja i kafe
1084	Proizvodnja začina i drugih dodataka hrani
1085	Proizvodnja gotovih jela
1086	Proizvodnja homogenizovanih hranljivih preparata i dijetetske hrane
1089	Proizvodnja ostalih prehrambenih proizvoda
1091	Proizvodnja gotove hrane za domaće životinje
1092	Proizvodnja gotove hrane za kućne ljubimce
1101	Destilacija, prečišćavanje i miješanje pića
1102	Proizvodnja vina od grožđa
1103	Proizvodnja pića i ostalih voćnih vina
1104	Proizvodnja ostalih nedestilovanih fermentisanih pića
1105	Proizvodnja piva
1106	Proizvodnja slada
1107	Proizvodnja osvježavajućih pića, mineralne vode i ostale flaširane vode
1200	Proizvodnja duvanskih proizvoda
1310	Priprema i pređenje tekstilnih vlakana
1320	Proizvodnja tkanina
1330	Dovršavanje tekstila
1391	Proizvodnja pletenih i kukičanih materijala
1392	Proizvodnja gotovih tekstilnih proizvoda, osim odjeće
1393	Proizvodnja tepiha i prekrivača za pod
1394	Proizvodnja užadi, kanapa, pletenica i mreža
1395	Proizvodnja netkanog tekstila i predmeta od tog tekstila, osim odjeće
1396	Proizvodnja ostalog tehničkog i industrijskog tekstila
1399	Proizvodnja ostalih tekstilnih predmeta
1411	Proizvodnja kožne odjeće
1412	Proizvodnja radne odjeće
1413	Proizvodnja ostale odjeće
1414	Proizvodnja rublja
1419	Proizvodnja ostalih odjevnih predmeta i pribora
1420	Proizvodnja proizvoda od krzna
1431	Proizvodnja pletenih i kukičanih čarapa
1439	Proizvodnja ostale pletene i kukičane odjeće
1511	Štavljenje i dorada kože, dorada i bojenje krzna
1512	Proizvodnja putnih i ručnih torbi i sl., saračkih proizvoda i kaiševa
1520	Proizvodnja obuće
1610	Rezanje i obrada drveta
1621	Proizvodnja furnira i ploča od drveta
1622	Proizvodnja parketa
1623	Proizvodnja ostale građevinske stolarije i elemenata
1624	Proizvodnja drvene ambalaže

1629	Proizvodnja ostalih proizvoda od drveta, plute, slame i pruća
1711	Proizvodnja vlakana celuloze
1712	Proizvodnja papira i kartona
1721	Proizvodnja talasastog papira i kartona i ambalaže od papira i kartona
1722	Proizvodnja predmeta od papira za ličnu upotrebu i upotrebu u domaćinstvu
1723	Proizvodnja kancelarijskih predmeta od papira
1724	Proizvodnja tapeta
1729	Proizvodnja ostalih proizvoda od papira i kartona
1811	Štampanje novina
1812	Ostalo štampanje
1813	Usluge pripreme za štampu
1814	Knjigovezačke i srodne usluge
1820	Umnožavanje snimljenih zapisa
1910	Proizvodnja produkata koksovanja
1920	Proizvodnja derivata nafte
2011	Proizvodnja industrijskih gasova
2012	Proizvodnja sredstava za spravljanje boja i pigmenata
2013	Proizvodnja ostalih osnovnih neorganskih hemikalija
2014	Proizvodnja ostalih osnovnih organskih hemikalija
2015	Proizvodnja vještačkih đubriva i azotnih jedinjenja
2016	Proizvodnja plastičnih masa u primarnim oblicima
2017	Proizvodnja sintetičkog kaučuka u primarnim oblicima
2020	Proizvodnja pesticida i drugih hemikalija za poljoprivredu
2030	Proizvodnja boja, lakova i sličnih premaza, grafičkih boja i kitova
2041	Proizvodnja sapuna i deterdženata, sredstava za čišćenje i poliranje
2042	Proizvodnja parfema i toaletnih preparata
2051	Proizvodnja eksploziva
2052	Proizvodnja sredstava za lijepljenje
2053	Proizvodnja eteričnih ulja
2059	Proizvodnja ostalih hemijskih proizvoda
2060	Proizvodnja vještačkih vlakana
2110	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda
2120	Proizvodnja farmaceutskih preparata
2211	Proizvodnja guma za vozila, protektiranje guma za vozila
2219	Proizvodnja ostalih proizvoda od gume
2221	Proizvodnja ploča, listova, cijevi i profila od plastike
2222	Proizvodnja ambalaže od plastike
2223	Proizvodnja predmeta od plastike za građevinarstvo
2229	Proizvodnja ostalih proizvoda od plastike
2311	Proizvodnja ravnog stakla
2312	Oblikovanje i obrada ravnog stakla

2313	Proizvodnja šupljeg stakla
2314	Proizvodnja staklenih vlakana
2319	Proizvodnja i obrada ostalog stakla, uključujući tehničke staklene proizvode
2320	Proizvodnja vatrostalnih proizvoda
2331	Proizvodnja keramičkih pločica i ploča
2332	Proizvodnja opeke, crijepa i građevinskih proizvoda od pečene gline
2341	Proizvodnja keramičkih predmeta za domaćinstvo i ukrasnih predmeta
2342	Proizvodnja sanitarnih keramičkih proizvoda
2343	Proizvodnja izolatora i izolacionog pribora od keramike
2344	Proizvodnja ostalih tehničkih proizvoda od keramike
2349	Proizvodnja ostalih keramičkih proizvoda
2351	Proizvodnja cementa
2352	Proizvodnja kreča i gipsa
2361	Proizvodnja proizvoda od betona namijenjenih za građevinarstvo
2362	Proizvodnja proizvoda od gipsa namijenjenih za građevinarstvo
2363	Proizvodnja svježeg betona
2364	Proizvodnja maltera
2365	Proizvodnja proizvoda od cementa sa vlaknima
2369	Proizvodnja ostalih proizvoda od betona, gipsa i cementa
2370	Sječenje, oblikovanje i obrada kamena
2391	Proizvodnja brusnih proizvoda
2399	Proizvodnja ostalih proizvoda od nemetalnih minerala
2410	Proizvodnja sirovog gvožđa, čelika i ferolegura
2420	Proizvodnja čeličnih cijevi, šupljih profila i priključaka
2431	Hladno valjanje šipki
2432	Hladno valjanje pljosnatih proizvoda
2433	Hladno oblikovanje profila
2434	Hladno vučenje žice
2441	Proizvodnja plemenitih metala
2442	Proizvodnja aluminijuma
2443	Proizvodnja olova, cinka i kalaja
2444	Proizvodnja bakra
2445	Proizvodnja ostalih obojenih metala
2446	Proizvodnja nuklearnog goriva
2451	Livenje gvožđa
2452	Livenje čelika
2453	Livenje lakih metala
2454	Livenje ostalih obojenih metala
2511	Proizvodnja metalnih konstrukcija i dijelova konstrukcija
2512	Proizvodnja metalnih vrata i prozora

2521	Proizvodnja kotlova i radijatora za centralno grijanje
2529	Proizvodnja ostalih metalnih cistjerna, rezervoara i kontejnera
2530	Proizvodnja parnih kotlova, osim kotlova za centralno grijanje
2540	Proizvodnja oružja i municije
2550	Kovanje, presovanje, štancovanje i valjanje metala i metalurgija praha
2561	Obrada i prevlačenje metala
2562	Mašinska obrada metala
2571	Proizvodnja sječiva
2572	Proizvodnja brava i okova
2573	Proizvodnja alata
2591	Proizvodnja čeličnih buradi i slične ambalaže
2592	Proizvodnja ambalaže od lakih metala
2593	Proizvodnja žičanih proizvoda, lanaca i opruga
2594	Proizvodnja veznih elemenata i vijčanih mašinskih proizvoda
2599	Proizvodnja ostalih metalnih proizvoda
2611	Proizvodnja elektronskih elemenata
2612	Proizvodnja štampanih elektronskih ploča
2620	Proizvodnja komputera i periferne opreme
2630	Proizvodnja komunikacione opreme
2640	Proizvodnja elektronskih uređaja za široku potrošnju
2651	Proizvodnja mjernih, istraživačkih i navigacionih instrumenata i aparata
2652	Proizvodnja satova
2660	Proizvodnja opreme za zračenje, elektromedicinske i elektroterapeutske opreme
2670	Proizvodnja optičkih instrumenata i fotografske opreme
2680	Proizvodnja magnetnih i optičkih nosilaca zapisa
2711	Proizvodnja elektromotora, generatora i transformatora
2712	Proizvodnja opreme za distribuciju električne energije i opreme za upravljanje električnom energijom
2720	Proizvodnja baterija i akumulatora
2731	Proizvodnja kablova od optičkih vlakana
2732	Proizvodnja ostalih elektronskih i električnih provodnika i kablova
2733	Proizvodnja opreme za povezivanje žica i kablova
2740	Proizvodnja opreme za osvjetljenje
2751	Proizvodnja električnih aparata za domaćinstvo
2752	Proizvodnja neelektričnih aparata za domaćinstvo
2790	Proizvodnja ostale električne opreme
2811	Proizvodnja motora i turbina, osim za letjelice i motorna vozila
2812	Proizvodnja hidrauličnih pogonskih uređaja

2813	Proizvodnja ostalih pumpi i kompresora
2814	Proizvodnja ostalih slavina i ventila
2815	Proizvodnja ležajeva, zupčanika i zupčastih pogonskih elemenata
2821	Proizvodnja industrijskih peći i gorionika
2822	Proizvodnja opreme za podizanje i prenošenje
2823	Proizvodnja kancelarijskih mašina i opreme, osim kompjutera i kompjuterske opreme
2824	Proizvodnja ručnih pogonskih aparata sa mehanizmima
2825	Proizvodnja rashladne i ventilacione opreme, osim za domaćinstvo
2829	Proizvodnja ostalih mašina i aparata opšte namjene
2830	Proizvodnja mašina za poljoprivredu i šumarstvo
2841	Proizvodnja mašina za obradu metala
2849	Proizvodnja ostalih mašina-alatki
2891	Proizvodnja mašina za metalurgiju
2892	Proizvodnja mašina za rudnike, kamenolome i građevinarstvo
2893	Proizvodnja mašina za industriju hrane, pića i duvana
2894	Proizvodnja mašina za industriju tekstila, odjeće i kože
2895	Proizvodnja mašina za industriju papira i kartona
2896	Proizvodnja mašina za izradu plastike i gume
2899	Proizvodnja mašina za ostale specijalne namjene
2910	Proizvodnja motornih vozila
2920	Proizvodnja karoserija za motorna vozila, prikolice i poluprikolice
2931	Proizvodnja električne i elektronske opreme za motorna vozila
2932	Proizvodnja ostalih djelova i dodatne opreme za motorna vozila
3011	Izgradnja brodova i plovnih objekata
3012	Izgradnja camaca za sport i razonodu
3020	Proizvodnja lokomotiva i šinskih vozila
3030	Proizvodnja vazdušnih i svemirskih letjelica i odgovarajuće opreme
3040	Proizvodnja borbenih vojnih vozila
3091	Proizvodnja motocikala
3092	Proizvodnja bicikala i invalidskih kolica
3099	Proizvodnja ostale transportne opreme
3101	Proizvodnja namještaja za poslovne i prodajne prostore
3102	Proizvodnja kuhinjskog namještaja
3103	Proizvodnja madraca
3109	Proizvodnja ostalog namještaja
3211	Kovanje novca
3212	Proizvodnja nakita i srodnih predmeta
3213	Proizvodnja imitacije nakita i srodnih proizvoda

3220	Proizvodnja muzičkih instrumenata
3230	Proizvodnja sportske opreme
3240	Proizvodnja igara i igračaka
3250	Proizvodnja medicinskih i stomatoloških instrumenata i materijala
3291	Proizvodnja metli i četki
3299	Proizvodnja ostalih predmeta
3311	Popravka metalnih proizvoda
3312	Popravka mašina
3313	Popravka elektronske i optičke opreme
3314	Popravka električne opreme
3315	Popravka i održavanje brodova i čamaca
3316	Popravka i održavanje letjelica i svemirskih letjelica
3317	Popravka i održavanje druge transportne opreme
3319	Popravka ostale opreme
3320	Montaža industrijskih mašina i opreme

SEKTOR E: Snadbijevanje vodom; upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa; uklanjanje otpada i slične aktivnosti

3600	Skupljanje, prečišćavanje i distribucija vode
3700	Uklanjanje otpadnih voda
3811	Skupljanje bezopasnog otpada
3812	Skupljanje opasnog otpada
3821	Obrada i odstranjivanje bezopasnog otpada
3822	Obrada i odstranjivanje opasnog otpada
3831	Rastavljanje olupina
3832	Reciklaža sortiranog otpada
3900	Čišćenje životne sredine i druge aktivnosti u vezi sa upravljanjem otpadom

SEKTOR F: Građevinarstvo

4110	Razrada građevinskih projekata
4211	Izgradnja puteva i autoputeva
4212	Izgradnja željezničkih pruga i podzemnih željeznica
4213	Izgradnja mostova i tunela
4221	Izgradnja cjevovoda
4222	Izgradnja električnih i telekomunikacionih vodova
4291	Izgradnja hidro objekata
4299	Izgradnja ostalih građevina, na drugom mjestu nepomenutih
4311	Rušenje objekata
4312	Pripremna gradilišta
4313	Ispitivanje terena bušenjem i sondiranjem
4321	Postavljanje električnih instalacija

4322	Postavljanje vodovodnih, kanalizacionih, klimatizacionih sistema i sistema za grijanje
4329	Ostali instalacioni radovi u građevinarstvu
4331	Malterisanje
4332	Ugradnja stolarije
4333	Postavljanje podnih i zidnih obloga
4334	Bojenje i zastakljivanje
4339	Ostali završni radovi
4391	Krovni radovi
4399	Ostali nepomenuti specifični građevinski radovi

SEKTOR H: Saobraćaj i skladištenje

4910	Željeznički prevoz putnika, međumjesni
4920	Željeznički prevoz tereta
4931	Gradski i prigradski kopneni prevoz putnika
4932	Taksi prevoz
4939	Ostali prevoz putnika u kopnenom saobraćaju
4941	Drumski prevoz tereta
4942	Usluge preseljenja
4950	Cijevovodni transport
5010	Pomorski i priobalni prevoz putnika
5020	Pomorski i priobalni prevoz tereta
5030	Prevoz putnika unutrašnjim plovnim putevima
5040	Prevoz tereta unutrašnjim plovnim putevima
5110	Vazdušni prevoz putnika
5121	Vazdušni prevoz tereta
5122	Vasionski saobraćaj
5210	Skladištenje
5221	Uslužne djelatnosti u kopnenom saobraćaju
5222	Uslužne djelatnosti u vodenom saobraćaju
5223	Uslužne djelatnosti u vazdušnom saobraćaju
5224	Manipulacija teretom
5229	Ostale prateće djelatnosti u saobraćaju
5310	Poštanske aktivnosti
5320	Ostale poštanske i kurirske aktivnosti

SEKTOR I: Usluge ishrane i smještaja

5510	Hoteli i sličan smještaj
5520	Odmarališta i slični objekti za kraći boravak
5530	Djelatnost kampova, auto-kampova i kampova za turističke prikolice
5590	Ostali smještaj
5610	Djelatnosti restorana i pokretnih ugostiteljskih objekta

5621	Ketering
5629	Ostale usluge pripremanja i posluživanja hrane
5630	Usluge pripremanja i posluživanja pića

SEKTOR J: Informisanje i komunikacije

5811	Izdavanje knjiga
5812	Izdavanje imenika i adresara
5813	Izdavanje novina
5814	Izdavanje časopisa i periodičnih izdanja
5819	Ostala izdavačka djelatnost
5821	Izdavanje kompjuterskih igara
5829	Izdavanje ostalih softvera
5911	Proizvodnja filmova, video-zapisa i televizijskog programa
5912	Djelatnosti koje slede nakon proizvodnje filmova, video-filmova i televizijskog programa
5913	Distribucija filmova, video-filmova i televizijskog programa
5914	Djelatnost prikazivanja filmova
5920	Snimanje i izdavanje zvučnih zapisa i muzike
6010	Emitovanje radio-programa
6020	Proizvodnja i emitovanje televizijskog programa
6110	Kablovske telekomunikacije
6120	Bežične telekomunikacije
6130	Satelitska telekomunikacija
6190	Ostale telekomunikacione djelatnosti
6201	Kompjutersko programiranje
6202	Konsultantske djelatnosti u oblasti informacione tehnologije
6203	Upravljanje kompjuterskom opremom
6209	Ostale usluge informacione tehnologije
6311	Obrada podataka, hosting i sl.
6312	Veb portali
6391	Djelatnosti novinskih agencija
6399	Informacione uslužne djelatnosti na drugom mestu nepomenute

SEKTOR L: Poslovanje nekretninama

6810	Kupovina i prodaja vlastitih nekretnina
6820	Iznajmljivanje vlastitih ili iznajmljenih nekretnina i upravljanje njima
6831	Djelatnost agencija za nekretnine
6832	Upravljanje nekretninama za naknadu

SEKTOR M: Stručne, naučne i tehničke djelatnosti

6910	Pravni poslovi
6920	Računovodstveni, knjigovodstveni i revizorski poslovi; poresko savjetovanje
7010	Upravljanje ekonomskim subjektom
7021	Djelatnost komunikacija i odnosa s javnošću
7022	Konsultantske aktivnosti u vezi s poslovanjem i ostalim upravljanjem
7111	Arhitektonska djelatnost
7112	Inženjerske djelatnosti i tehničko savjetovanje
7120	Tehničko ispitivanje i analize
7211	Istraživanje i eksperimentalni razvoj u biotehnologiji
7219	Istraživanje i razvoj u ostalim prirodnim i inženjerskim naukama
7220	Istraživanje i razvoj u društvenim i humanističkim naukama
7311	Djelatnost reklamnih agencija
7312	Medijsko predstavljanje
7320	Istraživanje tržišta i ispitivanje javnog mnjenja
7410	Specijalizovane dizajnerske djelatnosti
7420	Fotografske usluge
7430	Prevođenje i usluge tumača
7490	Ostale stručne, naučne i tehničke djelatnosti
7500	Veterinarska djelatnost

SEKTOR N: Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti

7711	Iznajmljivanje i lizing automobila i lakih motornih vozila
7712	Iznajmljivanje i lizing kamiona
7721	Iznajmljivanje i lizing opreme za rekreaciju i sport
7722	Iznajmljivanje video-kaseta i kompakt-diskova
7729	Iznajmljivanje i lizing ostalih predmeta za ličnu upotrebu i upotrebu u domaćinstvu
7731	Iznajmljivanje i lizing poljoprivrednih mašina i opreme
7732	Iznajmljivanje i lizing mašina i opreme za građevinarstvo
7733	Iznajmljivanje i lizing kancelarijskih mašina i kancelarijske opreme (uključujući kompjutere)
7734	Iznajmljivanje i lizing opreme za vodeni transport
7735	Iznajmljivanje i lizing opreme za vazdušni transport
7739	Iznajmljivanje i lizing ostalih mašina, opreme i materijalnih dobara
7740	Lizing intelektualne svojine i sličnih proizvoda, izuzev autorskih prava
7810	Djelatnost agencija za zapošljavanje
7820	Djelatnost agencija za privremeno zapošljavanje
7830	Ostalo ustupanje ljudskih resursa

7911	Djelatnost putničkih agencija
7912	Djelatnost tur-operatora
7990	Ostale usluge rezervacije i djelatnosti povezane s njima
8010	Djelatnost privatnog obezbeđenja
8020	Usluge sistema obezbeđenja
8030	Istražne djelatnosti
8110	Usluge održavanja objekata
8121	Usluge redovnog čišćenja zgrada
8122	Usluge ostalog čišćenja zgrada i opreme
8129	Usluge ostalog čišćenja
8130	Usluge uređenja i održavanja okoline
8211	Kombinovane kancelarijsko-administrativne usluge
8219	Fotokopiranje, pripremanje dokumenata i druga specijalizovana kancelarijska podrška
8220	Djelatnost pozivnih centara
8230	Organizovanje sastanaka i sajmova
8291	Djelatnost agencija za naplatu potraživanja i kreditnih biroa
8292	Usluge pakovanja
8299	Ostale uslužne aktivnosti podrške poslovanju

SEKTOR P: Obrazovanje

8510	Predškolsko obrazovanje
8520	Osnovno obrazovanje
8531	Srednje opšte obrazovanje
8532	Srednje stručno i tehničko obrazovanje
8541	Obrazovanje poslije srednjeg koje nije visoko
8542	Visoko obrazovanje
8551	Sportsko i rekreativno obrazovanje
8552	Umjetničko obrazovanje
8553	Djelatnost škola za vozače
8559	Ostalo obrazovanje
8560	Pomoćne obrazovne djelatnosti

SEKTOR Q: Zdravstvena i socijalna zaštita

8610	Djelatnost bolnica
8621	Opšta medicinska praksa
8622	Specijalistička medicinska praksa
8623	Stomatološka praksa
8690	Ostala zdravstvena zaštita
8710	Djelatnosti smeštajnih ustanova s medicinskom njegom
8720	Socijalno staranje u smještajnim ustanovama za lica s teškoćama u razvoju, duševno oboljele osobe i osobe s bolestima zavisnosti

8730	Rad ustanova za stara lica i lica s posebnim potrebama
8790	Ostali oblici socijalne zaštite sa smještajem
8810	Socijalna zaštita bez smještaja za stara lica i lica s posebnim potrebama
8891	Djelatnost dnevne brige o djeci
8899	Ostala socijalna zaštita bez smještaja, na drugom mjestu nepomenuta

SEKTOR R: Umjetnost, zabava i rekreacija

9001	Izvođačka umjetnost
9002	Pomoćne djelatnosti u okviru izvođačke umjetnosti
9003	Umjetničko stvaralaštvo
9004	Rad umjetničkih ustanova
9101	Djelatnosti biblioteka i arhiva
9102	Djelatnost muzeja
9103	Održavanje istorijskih lokacija, zgrada i sličnih turističkih spomenika
9104	Djelatnost botaničkih i zooloških vrtova i nacionalnih parkova
9311	Djelatnost sportskih objekata
9312	Djelatnost sportskih klubova
9313	Djelatnost fitnes klubova
9319	Ostale sportske djelatnosti
9321	Djelatnost zabavnih i tematskih parkova
9329	Ostale zabavne i rekreativne djelatnosti

SEKTOR S: Ostale uslužne djelatnosti

9511	Popravka kompjutera i periferne opreme
9512	Popravka komunikacione opreme
9521	Popravka elektronskih aparata za široku upotrebu
9522	Popravka aparata za domaćinstvo i kućne i baštenske opreme
9523	Popravka obuće i predmeta od kože
9524	Održavanje i popravka namještaja
9525	Popravka satova i nakita
9529	Popravka ostalih ličnih predmeta i predmeta za domaćinstvo
9601	Pranje i hemijsko čišćenje tekstilnih i krznenih proizvoda
9602	Djelatnost frizerskih i kozmetičkih salona
9603	Pogrebne i srodne djelatnosti
9604	Djelatnost njege i održavanja tijela
9609	Ostale lične uslužne djelatnosti, na drugom mjestu nepomenute